

Analiza rada crkvenih sudova u Zagrebu, Splitu i Zadru

Jozić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:682253>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Teološko-katehetski odjel

Diplomski sveučilišni teološko-katehetski studij (dvopredmetni)



Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Teološko-katehetski odjel

Diplomski sveučilišni teološko-katehetski studij (dvopredmetni)

Analiza rada crkvenih sudova u Zagrebu, Splitu i Zadru

Diplomski rad

Student/ica:

Ivana Jozić

Mentor/ica:

doc. dr. sc Klara Čavar

Zadar, 2020.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ivana Jozić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Analiza rada crkvenih sudova u Zagrebu, Splitu i Zadru** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, svibanj 2021.

Sadržaj:

1. UVOD	2
2. CRKVENO PRAVO.....	4
3. KANONSKE OREDBE O SAKRAMENTU ŽENIDBE.....	7
4. SUDSTVO OPĆENITO	11
4.1. Predmet crkvenog suđenja.....	12
4.2. Opseg crkvene vlasti	13
4.3. Različiti stupnjevi i vrste sudova.....	14
4.3.1. Sud prvoga stupnja	14
4.3.2. Sud drugoga stupnja	17
4.3.3. Sudovi Apostolske stolice	18
4.4. Stranke u parnici.....	19
5. PARNICA ZA PROGLAŠENJE NIŠTAVOSTI ŽENIBE	20
5.1. Mjerodavno sudište	21
5.2. Pravo pobijanja ženidbe	23
5.3. Dužnosti sudaca.....	24
5.4. Dokazi	25
5.5. Presuda	25
6. ANALIZA RADA CRKVENIH SUDOVA U ZAGREBU, SPLITU I ZADRU.....	27
6.1. Analiza rada crkvenog suda u Zagrebu	27
6.2. Analiza rada crkvenog suda u Splitu	30
6.3. Analiza rada crkvenog suda u Zadru	32
ZAKLJUČAK	34
LITERATURA.....	37
SAŽETAK.....	40
SUMMARY	41
ŽIVOTOPIS	42

1. UVOD

Tema ovog rada je analiza rada crkvenih sudova u Zagrebu, Splitu i Zadru. Detaljno će biti analizirani razlozi ništavosti ženidbe. Razlog tome je, što je ženidba nešto što postoji od samog stvaranja, te se danas povećava broj neuspjelih ženidbi u društvu. Također, ženidba je i sakrament koji je složen, jer ga prima dvoje ljudi, a sve ostale sakramente prima svaka osoba zasebno. Svjedoci smo kršćanskoj ženidbi već od samoga početka: »I reče Jahve, Bog: 'Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on'«. ¹ Na to Bog baca na čovjeka tvrd san i od njegova rebra učini ženu. ² Kako rebro štiti utrobu, a najviše srce, te je na sredini tijela, upućuje se da su muškarac i žena jednakoga dostojanstva. To se potkrepljuje i u sljedećem retku »Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!«. ³ Time je vidljivo da je Bog začetnik ženidbe. Dolaskom Isusa Krista ženidba je uzdignuta na sakrament. ⁴ Papa Ivan Pavao II. u svojoj apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio* ističe kako je uzdignućem ženidbe na dostojanstvo sakramenta kršćanskim supružnicima upućen istovremeno poziv i zapovijed da međusobno ostanu vjerni i poslušni Gospodinovoj volji. ⁵

U Starom zavjetu je simbol ženidbe odnos Izraela i Jahve, te Jahve sam govori o Izraelu kao majci i ženi: »Podignite tužbu, podignite, protiv *majke* svoje, jer ona mi nije više *žena*, a ja joj *muž* više nisam«. ⁶ U Novom zavjetu vjenčanje postaje simbolom Krista i Crkve. Krist je glava Crkve, a muž žene. Crkva je Kristovo tijelo, a žena tijelo muža. Žena se treba mužu podlagati, kao što je Crkva Kristu, ali i muževi trebaju ljubiti svoju ženu kao što je sam Krist ljubio svoju Crkvu. ⁷

Bitna svojstva ženidbe su jednost i nerazrješivost. Jednost isključuje poligamiju, kako poliginiju tako i poliandriju. Poligamija je zabranjena pozitivnim božanskim zakonom, što je vidljivo kroz sljedeći biblijski tekst. Istovremeno je i najpoznatiji tekst o jednosti i nerazrješivosti ženidbe, a može se pronaći u Mt 19,3-6, gdje Isus farizejima odgovora na pitanje, da li se ženu smije odpustiti iz bilo kojeg razloga, »Stoga će čovjek ostaviti oca i

¹ Post 2,18.

² Usp. Post 2,21-22.

³ Post 2,23.

⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam katoličke Crkve* (dalje KKC), Zagreb, 2016., 1601.

⁵ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris Consortio – Obiteljska zajednica*. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu (22.XXI.1981.), 64.

⁶ Hoš 2,4.

⁷ Usp. Efež 5,21-33.

majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo? Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo. Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja.« Ovdje Isus želi reći da su kršćanski supružnici jedno tijelo, koje je Bog združio darujući im sakrament ženidbe, te izdaje jednu vrstu zapovijedi, da čovjek ne rastavlja ono što je Bog združio.

Ista zapovijed se ponavlja u 1 Kor 7,10-13: da se žena ne rastavlja od muža, ni da muž ne otpušta ženu jer »što dakle Bog združi, čovjek neka ne rastavlja!«.⁸ Ljudi se danas, unatoč te zapovijedi, ne drže toga. U današnje vrijeme češće dolazi do rastave, ali se i puno manje brakova sklapa. U Republici Hrvatskoj 2013. godine sklopljeno je 19.169 brakova (ubrojane su i crkvene i civilne ženidbe), a 5.992 brakova je rastavljeno⁹, dok je 1979. sklopljeno 34.041 brakova, a rastavljeno 5.036. U tim podacima nije zabilježeno koliko zahtjeva za poništenje ženidbi crkveni sud godišnje zaprimi i obradi. Stoga će analiza rada crkvenih sudova u Zagrebu, Splitu i Zadru biti glavni dio ovog istraživanja. Prethodno će se dati kratki uvod u crkveno pravo. Nadalje, kako je za proglašenje ništavosti ženidbe potrebno prvo biti u ženidbenom vezu, obradit će se detaljnije kanonske odredbe kršćanske ženidbe, njena bitna svojstva, te će se pojasniti kada je ženidba valjana, kada je nevaljana, kakve zapreke mogu postojati i slično. Potom će biti govora o predmetu, opsegu, stupnjevima i vrstama sudova, u svrhu dobivanja boljeg uvida u crkvene sudove. U zaključku će se usporediti rad crkvenih sudova, te će se prikazati najčešći razlozi poništenja ženidbenih vezova u tri grada u Hrvatskoj.

Pri izradi ovog rada korištena je literatura navedena u poglavlju *Literatura*, te su se pri tome koristile sljedeće metode: dedukcija i indukcija, analiza i sinteza, te statistička metoda.

⁸ Mk 10,9.

⁹ Vidi: DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE, Statistička izvješća 1519/2014., Zagreb, 2014., u <https://www.dzs.hr/> (31.05.2019.)

2. CRKVENO PRAVO

Čovjek pravo razumije na dva načina: 1. na negativan način, da ograničava slobodu i autonomiju osobe, te da je to izraz volje jačega i 2. na pozitivan način, da pravo predstavlja vrstu nekakve sigurnosti za planiranje građanske budućnosti, zakon je jednak ravnoteži.¹⁰ Isto mišljenje kršćanin ima i o kanonskom pravu. Ljude bi trebalo osvijestiti da su oni središte i vrhunac prava, njegov subjekt, temelj, prvobitni izvor, posljednje opravdanje i zadnji cilj,¹¹ jer pravo treba služiti ljudima. Samo tada i jedino tada pravo može dostići svoju vrijednost. Isto vrijedi i za crkveno pravo, koje je po definiciji hijerarhijski poredani skup normi, koji se sastoji »od norma naravnog, božanskog i pozitivnog prava... najviši stupanj zauzima božanski zakon«. ¹² Crkveno pravo ne uključuje samo kanonsko pravo, već se ono dotiče i liturgijskog prava, s nizom liturgijskih odredaba, propisa i dokumenata i javnog crkvenog prava, koje se bavi odnosom Crkve i države.¹³

Sagledavši povijest Crkve vidimo da je Izraelcima manjakala volja za provođenjem naravnog zakona, pa je Bog djelovao kroz Dekalog. Nekada se čovjek zapita, zašto je Bog dao puste odbredbe i zakone kojih se treba držati. Postoje četiri razloga za Božje zakone: 1. preko njih čovjek dolazi do svoje konačne svrhe (gledanje Boga); 2. različiti ljudski čini se moraju razičito vrednovati – Božji zakon je tu radi sigurnosti djelovanja; 3. u fokusu su svrhoviti ljudski čini; 4. na neki način zabranjuje i kažnjava unutarnje ljudske čine¹⁴. Bog je nas ljude stvorio slobodne, sa slobodnom voljom da se možemo odlučiti za dobro ili zlo. Dekalog i ostale zapovijedi pomažu i usmjeravaju prema pravome putu, da spoznamo i izaberemo dobro.

Kada je riječ o pojmu crkveno pravo, prva pomisao o njegovim počecima i formiranju spada na teologe. Zanimljivo je da se glavni pokušaji formiranja crkvenog prava ne pripisuju njima, već pravnicima. To se ne smije shvatiti na način da crkveno pravo postoji tek od nekog određenog datuma. Ono postoji od kada postoji i Crkva, »jer je to pravo u konačnici zahtjev i nužnost čitava procesa spasenja«. ¹⁵ Znači, ono je postojalo već od početka.

Postoji li stvarno tolika potreba za crkvenim pravom? Potreba je, i to velika, za pravom u Crkvi, jer svaki vjernik ima svoje dostojanstvo, vjernička i ljudska prava i na kraju svoje

¹⁰ Usp. Libero GEROSA, *Crkveno pravo*, Zagreb, 2007., 5.

¹¹ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Uvod u kanonsko pravo*, Zagreb, Đakovo, Osijek, 1994., 8-12.

¹² *Isto*, 61.

¹³ Usp. Slavko ZEC, Crkva u Hrvatskoj i crkveno pravo: stanje i perspektive, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.), 268.

¹⁴ Usp. Pero PRANJIĆ, *Uvod u kanonsko pravo* (skripta), Sarajevo, 2007., 25.

¹⁵ Libero GEROSA, *Crkveno pravo*, 11.

dužnosti i obveze koje treba ispuniti. Glavni cilj crkvenog prava jest spasenje duša, kako se navodi i u zadnjem kanonu 1752.¹⁶

Kao što je već spomenuto, imamo dvije vrste odredbi. Prve odredbe su božanski zakoni (prirodno ili naravno pravo), a druge odredbe su pozitivno Božje pravo. Odredbe prirodnog prava, kako kaže sv. Pavao u Rim 2,15, su ljudima upisana u njihova srca i pomoću savjesti prosuđuju o njima. Svim ljudima su poznate te odredbe i razumom su vidljive, te se te odredbe ne mogu mijenjati. Dok su odredbe pozitivnog Božjeg prava detaljnije odredbe, »koje traže konkretne prilike i potreba Crkve, i koje sačinjavaju tzv. kanonsko ili crkveno pravo, i koje donosi mjerodavna crkvena vlast...«.¹⁷ Također moraju biti u suglasnosti s prirodnim ili naravnim pravom, rastumačene i predočene.

Već je u Starom zavjetu vidljivo da je postojao nekakav zakon koji je vrijedio za ondašnje prilike. Taj zakon je poznat kao Mojsijev zakon i vrijedio je do dolaska Isusa Krista, koji je Mojsijev zakon zamijenio novim odredbama. Prvi pothvat prikupljanja i rezimiranja crkvenih odredbi zbio se već u prvom stoljeću. Prvi takav spis je *Didache* i sadrži »upute za uređenje, liturgiju, disciplinu i dušobrižništvo u pojedinim područjima«.¹⁸ Iz trećeg stoljeća postoji zbirka *Didascalia*, koja sadrži teme o kršćanskoj disciplini, zajedništvu i vjerničkim obvezama.¹⁹ Ovo je ujedno i razdoblje formacije crkvenog prava, koje traje do 11. stoljeća. Tijekom tog razdoblja crkveno pravo je bilo pod rimskim utjecajem, te pod germanskim utjecajem. Objavljivale su se različite zbirke krajevnih crkava. Jedna od znamenitijih je zbirka *Dionysiana*, koja sadrži sinodalne kanone i dekretale.²⁰ U toj zbirci je monah Dionizije po nalogu pape Gelazija sakupio sve što je bilo najbolje u drugim zbirkama i ono što je bilo značajnije u papinskim odredbama i sastavio u jednu zbirku.²¹ No, sve su te zbirke do tada bile bez znanstvene osnove.

Prva zbirka sa znanstvenom osnovom jest Gracijanov dekret. Gracijan je sakupio svu prethodnu građu, istočnu i zapadnu, sastavio u jedno i otklonio proturječja, te je zbirka objavljena oko 1140. godine. Naslov djela je *Concordia discordantium canonum* (*Sloga nesložnih kanona*), a Gracijan se time smatra ocem crkvenopravne znanosti.²² *Decretum Gratiani* je podijeljen na tri dijela, gdje se u prvom govori o općenitim normama za kler,

¹⁶ Kann. 1752 – »U slučajevima premještanja neka se primjenjuju propisi kan. 1747, obdržava kanonska pravičnost i ima pred očima spasenje duša, koje u Crkvi mora uvijek biti vrhovni zakon«.

¹⁷ Velimir BLAŽEVIĆ, *Vodič kroz crkveno pravo za vjernike*, Sarajevo-Zagreb, 2007., 19.

¹⁸ Viktor B. NUIĆ, *Opće pravo katoličke crkve*, Zagreb, 1985., 3.

¹⁹ Usp. Pero PRANJIĆ, *Uvod u kanonsko pravo*, 26.

²⁰ Usp. Viktor B. NUIĆ, *Opće pravo katoličke crkve*, 4.

²¹ Usp. Pero PRANJIĆ, *Uvod u kanonsko pravo*, 28.

²² Usp. Viktor B. NUIĆ, *Opće pravo katoličke crkve*, 5.

drugi dio je sastavljen u obliku pitanja i odgovora, a treći dio govori i o glavnim zapovijedima kršćanskog života. Bitno je još spomenuti da Gracijanov dekret nije odobren od strane crkvene vlasti.²³ Nakon Gracijanovog dekreta se počelo izdavati mnogo zbirki i dekretala. Grgur IX. je izdao zbirku *Decretales Gregorii IX.*, gdje su sabrani svi dotadašnji dekretali, te ju je konstitucijom „*Rex Pacificus*“ 1234. proglasio »autentičnom, općom, jedinom i ekskluzivnom«. ²⁴ Potom je izdano još nekoliko zbirki, od kojih će četiri značajnije biti uvrštene u sljedeću navedenu zbirku.

Zbirka koja stvara temelj crkvenog zakonodavstva jest *Corpus iuris canonici*. Izdana je prema dekretu Tridentskog sabora, od Grgura XIII. 1580. godine, te ju sačinjava šest zbirki (*Decretum Gratiani, Decretales Gregorii IX., Liber Sextus decretalium Bonifacii VIII., Clementinae, Extravagantes Joannis XXII., Extravagantes Communes*).²⁵ Bitno je još naglasiti da je to službeno izdanje, te da se rabilo do prvog *Zakonika kanonskog prava*. Kasnije su još izdane razne zbirke, bularije i akti.

Prvi crkveni Zakonik je stupio na snagu 1918. godine, iako je 1917. završen. Izrada Zakonika je započela 1904. godine. Razlog tome je bio nesklad između zakona, mnoštvo zakona, nejasnoća pojedinih odredbi, praznine i beskorisnost odredbi. Postojala je sve veća potreba za cjelovitim i jedinstvanim uređenjem izvora kanonskog prava, da bi se zakoni lakše i ispravnije mogli primjenjivati. Prvi Zakonik je sadržavao 2414 kanona, podjeljenih u pet knjiga, te je na kraju sadržavao neke papinske konstucije.

Papa Ivan XXIII., godine 1964. najavio je reviziju Zakonika. Njegovo djelo nastavlja Pavao VI., te saziva zbor od 70 savjetinika, od kojih je pola saborskih stručnjaka i pola pravnika. Trebali su dati odgovor na tri pitanja: Treba li jedna komisija za zakonik Zapadne, a druga za zakonik Istočnih sjedinjenih crkava?; treba li izraditi poslovnik rada po kojem bi se svi članovi ravnali; svu materiju bi li trebalo podijeliti u zasebne dijelove.²⁶ Rad se obavljao u četiri velike etape od 1965. do 1983. godine, a prva etapa je ujedno i najduže vremena zahtjevala (dvanaest godina), a posvećena je bila izradi projekata za pojedine predmete.²⁷ Novi Zakonik je malo kraći od prvog Zakonika, te ima drugačiju podjelu. Sastoji se od 1752 kanona, raspoređenih u sedam knjiga.

²³ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Uvod u kanonsko pravo*, 91.

²⁴ *Isto*, 93.

²⁵ Usp. *Isto*, 94.

²⁶ Usp. Pero PRANJIĆ, *Uvod u kanonsko pravo*, 36.

²⁷ Usp. Libero GEROSA, *Crkveno pravo*, 51; Viktor B. NUIĆ, *Opće pravo katoličke crkve*, 8.

3. KANONSKE OREDBE O SAKRAMENTU ŽENIDBE

Kanonske odredbe o sakramentu ženidbe možemo pronaći u četvrtoj knjizi *Posvetiteljska služba Crkve* Zakonika kanonskog prava iz 1983. godine. Započinju s 1055. kanonom, a završavaju s 1165. kanonom. Naslov *Ženidba* se dijeli na daljnjih deset poglavlja, koja obuhvaćaju teme od pastoralne brige i pripreve, preko zapreka, ženidbene privole, oblika, mješovitih i tajnih ženidbi, do učinaka ženidbe, rastave i ukrepljenja.

Prema *Zakoniku kanonskog prava* ženidbu mogu sklopiti svi, kojima pravo to ne zabranjuje²⁸, te je s toga potrebno prije sklapanja brižno i marljivo provjeriti, »da se ništa ne protivi njezinu valjanom (slobodno stanje) i dopuštenom sklapanju«²⁹. To znači da supružnike ne smije priječiti jedna od dvanaest zapreka. Nadalje, privola mora biti slobodno izrečena, te se mora držati propisanog oblika sklapanja ženidbe. Ako su ta tri elementa ispunjena, Crkva priznaje ženidbu kao valjanu. U slučaju vođenja parnica za ništavost ženidbe, Crkva smatra ženidbu valjanom, dok se ne dokaže suprotno.

Spomenuli smo da supružnike ne smije pri sklapanju ženidbe priječiti zapreka. Ali, postoje zapreke božanskog (imaju svoj izvor u naravnom ili pozitivnom božanskom pravu, te vežu sve ljude i nisu podložni ljudskoj ni crkvenoj vlasti) i crkvenog (mjerodavna crkvena vlast ih je uspostavila) prava, koje priječe sklapanje ženidbe. Netko će možda postaviti pitanje kako Crkva može oduzeti nekome pravo na ženidbu. Razlog tome je opće dobro, dobro osobe i poštivanje bračnog saveza.³⁰ Kanon 1073 govori da »zapreka čini osobu nesposobnom za valjano sklapanje ženidbe«. Osobe kojima zapreka priječi sklapanje ženidbe nisu sposobne ispuniti svoje ženidbene dužnosti i obveze. Postoji li zapreka ili ne, određuju dva elementa: a) Materijalni element – »određena okolnost ili činjenica koja ugrožava narav i svrhu ili ciljeve ženidbe«;³¹ i b) Formalni element – »volja zakonodavca, izražena u tzv. onesposobljujućem zakonu kojim se priječi sklapanje ženidbe osobama koje se nalaze ili su pogođene određenim okolnostima, koje su u suprotnosti s naravi same ženidbe i s ostvarenjem njezine svrhe«.³² Ne može svatko uspostaviti zapreku, već samo vrhovna crkvena vlast.³³ Postoje i zabrane koje

²⁸ Kann. 1058 - »Ženidbu mogu sklopiti svi kojima se pravom to ne zabranjuje«.

²⁹ Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba: Pravno-pastoralni priručnik*, Đakovo, Osijek, 1995., 75.

³⁰ Usp. Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo katoličke crkve, Pravno-pastoralni priručnik*, Zagreb, 2004., 75.

³¹ *Isto*, 76.

³² *Isto*, 76.

³³ Usp. Kann. 1075 – »§ 1. Samo vrhovna crkvena vlast ima pravo vjerodostojno izjaviti kad božansko pravo ženidbu zabranjuje ili čini nevaljanom. § 2. Samo vrhovna vlast ima također pravo ustanoviti druge smetnje za krštene«.

privremeno priječe sklapanju ženidbe. Takve zabrane se daju u posebnim prilikama od strane mjesnog ordinarija, a razlog mora biti važan.

Kao što je već spomenuto, zapreke se dijele na zapreke božanskog prava, a to su: potpuna spolna nemoć, prijašnja ženidbena veza i krvno srodstvo u pravoj liniji; i na zapreke crkvenog prava, a to su: pomanjkanje dobi, različitost vjere, sveti red, javni doživotni zavjet čistoće u redovničkoj ustanovi, krvno srodstvo u pobočnoj liniji, tazbina, javna ćudorednost i zakonsko srodstvo.³⁴ Te zapreke se mogu vezati uz fizičke osobine osobe (dob i spolna nemoć), kanonski status osobe (ženidbena veza, različitost vjere, sveti red i redovnički javni doživotni zavjet čistoće), posebne međusobne veze i veze određenih osoba (krvno srodstvo, tazbina, javna ćudorednost i zakonsko srodstvo) i neka zlodjela (otmica ili nasilno zadržavanje neke ženske osobe i brakoubojstvo).³⁵ Ukratko će se reći nešto o svakoj zapreci pojedinačno.

Zapreka dobi propisuje određeni broj godina za sklapanje ženidbe. U Hrvatskoj je ta dob navršenih osamnaest godina. Zapreka spolne nemoći se odnosi na trajnu nemogućnost izvršavanja spolnog čina. Zapreka ženidbene veze govori o nemogućnosti sklapanja nove ženidbe, dok je prva ženidba valjana. Zapreka različitosti vjere priječi sklapanje ženidbe između krštene i nekrštene osobe. Ukoliko se nekrštena osoba krsti, zapreka prestaje, a od nje se može u opravdanim okolnostima dobiti oprost (kanoni 1125 i 1126). Kod zapreke svetog reda i zapreke redovničkog doživotnog zavjeta čistoće govori sam naziv što priječi ženidbi. Zapreka otmice i nasilnoga zadržavanja govori da ženidba nije valjana, jer se pretpostavlja da druga stranka prisilno, ne slobodnom voljom, pristaje na ženidbu. Kod zapreke zločina brakoubojstva riječ je o tome da jedan supružnik ubije drugoga radi sklapanja ženidbe s drugom, određenom osobom. Zapreka krvnog srodstva priječi ženidbu u ravnoj liniji (to su sin/kći, otac/majka, djed/baka itd.) i u pobočnoj do 4. koljena, uključivo. Zapreka tazbine ili svojte priječi ženidbu žene s muževljevom obitelji i obratno (muž i ženina majka, muž i ženina kći...). Kod zapreke javne ćudorednosti se priječi ženidba između osoba koje su živjele u izvanbračnoj vezi i srodnika osobe s kojom su u toj vezi. Pod zaprekom zakonskog srodstva se misli na zapreku sklapanja braka u ravnoj liniji između posvojitelja i posvojenog djeteta, te u pobočnoj liniji do drugog stupnja.

Sljedeći element, koji je potreban za valjano sklapanje ženidbe, jest ženidbena privola. Privola je osobni »čin volje kojim se supružnici uzajamno darivaju i primaju«. ³⁶ Kako kaže

³⁴ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Ženidba: Pravno-pastoralni priručnik*, 116.

³⁵ Usp. Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo katoličke crkve, Pravno-pastoralni priručnik*, 97.

³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1996) 1067.

KKC »Nema li privole, nema ni ženidbe.«.³⁷ Ona je najvažniji, konstitutivni element za sklapanje sakramenta ženidbe. Ona je njen tvorni učinak. »Ženidbena privola dvoje krštenika pred službenikom Crkve pretpostavlja zahvaćenost zaručnika Duhom Kristovim i predstavlja čin ostvaren snagom Duha Svetoga te dar stvorene milosti.«.³⁸ Naravno, u trenutku izgovaranja ona mora biti slobodna, svjesna i odgovorna, jer to je čin volje. Razum i volja utječu na privolu. Zato sve što djeluje na razum ili na volju, djeluje istovremeno i na privolu, te zbog tih razloga privola može u nekim slučajevima biti nevaljana. Nevaljana privola može biti npr. u slučaju da bar jedna stranka nije znala »da je ženidba trajna zajednica između muške i ženske osobe, usmjerena na rađanje djece stanovitom spolnom suradnjom«,³⁹ u slučaju zablude, hinjenja ili simuliranja ženidbe, postavljanja uvjeta ili zbog utjecaja prisile i straha. Na ženidbenu privolu se odnose kanoni 1095 do 1107 *Zakonika kanonskog prava*.

Zadnji bitan element za sklapanje ženidbe jest njen oblik. Zašto je bitno da se sakrament ženidbe sklopi javno, ako je intimna zajednica i zašto pred posvećenim službenikom? KKC bračnu zajednicu naziva »Kućna Crkva«⁴⁰, uz to je ženidba sakrament, što je za Crkvu (zajednicu božjeg naroda) jako bitno, a uz to je vrlo bitna ustanova za društvo. Zbog svega toga svi žele bitni prisutni pri sklapanju ženidbe i dati svoj doprinos, ostaviti nekakav svoj trag ili pečat. Do odredbe o sklapanja ženidbe pred posvećenim službenikom je došlo tek na Tridentskom saboru dekretom *Tametsi*. To se dogodilo jer se prije toga mogla ženidba sklopiti bez prisustva predstavnika Crkve. Međutim, tada se nije moglo znati tko je kome dao valjanu privolu i je li uopće dana, a k tome su se ženidbe mogla sklapati i raskidati po nahođenju, bez da se uopće znalo je li ženidba bila valjana ili ne. Stoga se odlučilo uvesti oblik sklapanja ženidbe. Kako bi ženidba bila valjana, uz nepostojanje zapreke i valjanu privolu, ženidba mora biti sklopljena pred posvećenim službenikom, koji tada ima ulogu službenog svjedoka, te se traži da se ženidba sklapa u župi gdje jedan od supružnika ima prebivalište ili boravište. U slučaju da je riječ o lualicama, moli se da sklope ženidbu gdje stvarno borave. Uz dopuštenje vlastitog ordinarija ili vlastitog župnika se može sklopiti i u drugim župama. Crkva želi da se ženidba sklapa tijekom bogoslužja, no može se sklopiti i bez mise. Treba imati na umu da je to sakrament kojim supružnici »uprisutnjuju odnos Krista s njegovom Crkvom«.⁴¹ Nakon sklapanja župnik upisuje imena ženidbenih drugova, imena svjedoka,

³⁷ KKC, 1626.

³⁸ BISKUPSKA KONFERENCIJA BOSNE I HERCEGOVINE, *Direktorij za obiteljski pastoral crkve u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2005., 21.

³⁹ Kann. 1096.

⁴⁰ KKC, 1655.

⁴¹ PAPA FRANJO, apost. pobud. *Amoris Laetitia - Radost ljubavi*, 57.

mjesto i dan sklapanja u maticu vjenčanih, te se isto treba upisati u matice krštenih. Detaljnije se o tome govori u *Zakoniku kanonskog prava* od kanona 1108 do 1123.

Postoje dva kanonska postupka, u kojima se ženidba može proglasiti ništavom ili se razriješiti. To su dva različita pojma o kojima će biti riječ malo kasnije. Prvo treba razumjeti sljedeći kanon *Zakonika kanonskog prava*: »Tvrda i izvršena ženidba ne može se razriješiti nijednom ljudskom vlašću, a ni zbog ikakva razloga, osim smrću«. ⁴² Kako bi se navedeni kanon bolje razumio, treba znati što je tvrda i neizvršena, a što tvrda i izvršena ženidba. Naime, tri elementa za valjanost ženidbe, koja su navedena u prethodnom poglavlju, jesu najvažniji, no nisu jedini. Također je potrebno da oba ženidbena druga budu krštena, da valjano slave ženidbu, te da ju na kraju i konzumiraju. Za takvu ženidbu se kaže da je tvrda i izvršena. »Ako nedostaje jedna od tih tri premisa, nerazrješivost više nije apsolutna te se ženidba može i razriješiti«. ⁴³ Kada se kaže da je ženidba tvrda i neizvršena, misli se da su forma i privola bile valjne, ali se ženidba nije konzumirala.

Kako smo već spomenuli, bitno je nekoliko elemenata da ženidba bude valjana. Najbitnijom se smatra privola, no ako postoji zapreka ili nepravilnost forme, dolazi se do jednakog rezultata, do nevaljanosti ženidbe. U takvom slučaju se ženidba kanonskim putem proglašava ništavom, znači da nikada nije ni postojala. O ovome načinu proglašenja ništavosti bit će više riječi pod naslovom *Parnice za proglašenje ništavosti ženidbe*. Kada se kaže da se provodi postupak za razrješenje ženidbenog veza, misli se na postupke koji su više izvansudske prirode. Do takvog postupka se dolazi u tri slučaja: ⁴⁴ a) kada se vodi postupak za oprost od tvrde i neizvršene ženidbe; b) kod pretpostavljanja smrti ženidbenog druga i c) zbog razloga *salus animarum*, koji se dijeli na četiri kanonska postupka: postupak kada postoji *privilegium paulinum*; postupak kada postoji *privilegium fidei* ili *privilegium petrinum*; postupak kada se poligaman muškarac daje krstiti; te postupak kada obraćenik »ne može obnoviti suživot s nekrštenim ženidbenim drugom zbog ropstva ili progonstva«. ⁴⁵

⁴² Kann. 1141.

⁴³ Libero GEROSA, *Crkveno pravo*, 218.

⁴⁴ Usp. *Isto*, 221-223.

⁴⁵ Kann. 1149.

4. SUDSTVO OPĆENITO

U sedmoj knjizi *Zakonika kanonskog prava* možemo pronaći odredbe o crkvenim sudovima. Prvi dio sadrži kanone u kojima je riječ o sudstvu općenito, a u drugom dijelu je riječ o parničnom suđenju. U ovom poglavlju bit će riječi o predmetu crkvenog suđenja, o opsegu crkvene sudske vlasti, o stupnjevima i vrstama sudova i o strankama u parnici.

Crkveno suđenje je u Zakoniku iz 1917. godine bilo definirano kao »zakonito raspravljanje i rješavanje pred crkvenim sudcem spora u stvari u kojoj Crkva ima pravo prosuđivanja«. ⁴⁶ Ovakvu definiciju u novom Zakoniku ne možemo pronaći. Zato Viktor B. Nuić u svom priručniku uz novi *Zakonik kanonskog prava* daje definiciju sudskog postupka i upravnog postupka. Sudski postupak definira kao razmatranje sporova između tužitelja i tužene stranke prema propisu o sudskom postupku pred nadležnim sudom, gdje se donosi sudska presuda, te se ona može i pobiti. No, ako je sudska presuda bila pravomoćna, ona se ne može promijeniti, te s toga uživa pravnu sigurnost. Za razliku od toga, upravni postupak ne može pružiti toliku sigurnost kao što može sudski postupak, zato što se odlučuje dekretom, a na dekret se može podnijeti utok na višu vlast. Upravni postupak je uglavnom kraći i brži, zato što je vezan samo za neke odredbe, ali ne i za formalnosti koje zahtijevaju mnogo vremena. ⁴⁷

Škalabrin u svojoj knjizi *Postupci* navodi četiri oblika postupničkih pretpostavka: ⁴⁸

- a) Jurisdikcijske pretpostavke: odnose se na parnice kod kojih vrhovnu prednost ima Apostolska stolica
- b) Strukturalne pretpostavke: odnose se na različite stupnjeve i vrste sudova
- c) Osobne pretpostavke: odnose se na članove suda i na stranke u parnici
- d) Stegovne pretpostavke: odnose se na odredbe koje se moraju obdržavati (na primjer: red rješavanja, rokovi, mjesta suđenja, i tako dalje)

Važno je da se crkveni sudovi pridržavaju postupničkog prava, jer je ono bitno da crkveno uređenje bude ispravno. No, također je i bitno zbog hijerarhije. Naravno, sudovi Apostolske Stolice su iznimka tog pravila, te se oni pridržavaju vlastitih odredaba. ⁴⁹

⁴⁶ Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 35.

⁴⁷ Usp. Viktor B. NUIĆ, *Opće pravo katoličke Crkve*, 467.

⁴⁸ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 35.

⁴⁹ Usp. *Isto*, 39.

4.1. Predmet crkvenog suđenja

Crkveno suđenje ima trostruki predmet. O tome što je predmet crkvenog suđenja nam govori kanon 1400 §1⁵⁰, a to su prava fizičkih i pravnih osoba, pravne činjenice fizičkih i pravnih osoba i kažnjiva djela. Prava fizičkih i pravnih osoba i pravne činjenice istih mogu se nazvati parničnim suđenjem. Građansko suđenje također posjeduje parnično suđenje i kazneno suđenje. Parnično suđenje traži ili štiti neko pravo, a kazneno suđenje izriče kazne. Razliku između crkvenog i građanskog suđenja čine predmeti u parničnom suđenju. U crkvenom suđenju ono se može dijeliti na tri dijela.

Prvi predmet parničnog crkvenog suđenja, kako je već gore navedeno, jesu prava fizičkih i pravnih osoba. Svi kršćani imaju pravo da ih se pravno štiti, da brane svoja prava pred mjerodavnim crkvenim sudom, prema odredbama prava u slučaju da osjećaju povrijeđenost ili nekakav spor, koji može bit duhovnog ili vremenitog karaktera. O tome nam više govori kanon 221 §1.⁵¹

Drugi dio parničnog crkvenog suđenja jesu pravne činjenice fizičkih i pravnih osoba. To je »bilo koja činjenica iz koje se određuje stjecanje, promjena ili gubitak nekog prava«. ⁵² Pravna činjenica se tumači od strane javne vlasti, a može biti vrsta ugovora, ženidba, itd.

Treći predmet crkvenog suđenja jesu kažnjiva djela. Osoba se kažnjava »za izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi koji je počinio, ako je uvelike odgovoran zbog namjere ili nemara«⁵³. Sudski postupak se pokreće samo onda kada se »uvidi da se ne može ni bratskom opomenom ni ukorom ni drugim sredstvima pastoralne skrbi dovoljno ukloniti sablazan, uspostaviti pravednost i popraviti krivac«. ⁵⁴ Kazna se izriče sudskom presudom, a u određenim okolnostima se može izreći i izvansudskom odlukom. ⁵⁵

Pod predmet crkvenog suđenja spadaju također i sporovi upravnog karaktera, o kojima govori kanon 1400 §2. ⁵⁶ To su sporovi koji su nastali iz čina upravnih ili izvršnih vlasti, a može ih se podnijeti samo hijerarhijskom poglavaru ili upravnom sudu (koji u kanonskom

⁵⁰ Kan. 1400 - »§ 1. Predmet su suđenja:

1. ostvarivanje ili obrana prava fizičkih ili pravnih osoba, ili utvrđivanje pravnih činjenica;
2. kažnjiva djela, s obzirom na izricanje ili proglašenje kazne«.

⁵¹ Kan. 221 - »§ 1. Vjernicima pripada da prava koja u Crkvi imaju zakonito traže i prema pravnoj odredbi brane na mjerodavnom crkvenom sudu«.

⁵² Škalabrin, Nikola, *Postupci*, 36.

⁵³ Kan. 1321 §1.

⁵⁴ Kan. 1341.

⁵⁵ Usp. kan. 1342 §1.

⁵⁶ Kan. 1400 - »§ 2 - Ipak, sporovi nastali iz čina upravne vlasti mogu biti podneseni samo poglavaru ili upravnom sudištu«.

uređenju ne postoji). Vjerojatno se misli na Vrhovni sud Apostolske signature,⁵⁷ sud čitavog katoličkog svijeta, te je stoga ograničeno dostupan. Škalabrin zaključuje da »stvarni upravni sud u Crkvi ne postoji«,⁵⁸ već da postoji samo ime za njega u kanonima 149 §2 i 1400 §2, »zbog čega bi bilo bolje da nije spomenut ni u tim kanonima«.⁵⁹

4.2. Opseg crkvene vlasti

Crkvena vlast se dijeli na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast.⁶⁰ Za ovaj rad je trenutno najbitnija sudska vlast. O području crkvene sudske vlasti govori kanon 1401 pod oba broja, a glasi ovako:

»Kan. 1401 - Crkva sudi vlastitim i isključivim pravom:

1° u parnicama koje se tiču duhovnih i s duhovnim povezanih stvari;

2° o povredama crkvenih zakona i o svemu gdje se radi o grijehu, ako se tiče utvrđivanja krivnje i izricanja crkvenih kazna«.

Prvo što kanon 1401 kaže, jest da »Crkva sudi vlastitim i isključivim pravom«. Što je to vlastito i isključivo? Pod vlastitim pravom se misli na to, da crkvena sudska vlast nalazi izvor u samoj svojoj naravi i u svom božanskom Utemeljitelju, a ne u ovlasti svjetovne vlasti. Pod isključivim pravom se misli na mjerodavnost Crkve, jer niti jedna druga vlast nema ovlasti nad tom materijom.

Pod brojem jedan se pod duhovnim stvarima misli na valjanost krštenja, svetog ređenja, ženidbe, učinaka zavjetovanja, i tako dalje, a pod stvari koje su s duhovnim povezane misli se na izbor za neku crkvenu službu, pitanje crkvene imovine, i tako dalje. Crkva svojim vlastitim i isključivim pravom presuđuje u tim parnicama.

U broju dva govori se da je Crkvi pridržano suditi u slučaju povrede crkvenih zakona, i o svemu što ima narav grijeha i kada se treba utvrditi i izreći crkvenu kaznu. Ovdje se pod grijehom ne misli samo na grijeh u čistom teološkom smislu, povezanom samo s unutrašnjim područjem, već na »grijeh u širem smislu, tj. grijeh koji obuhvaća sve ono što se, izravno ili neizravno, pozitivno ili negativno, odnosi na dobro vjere, poslanja i svrhe Crkve«.⁶¹

⁵⁷ Usp. Kann. 1445 §2.

⁵⁸ Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 37.

⁵⁹ *Isto*, 37.

⁶⁰ Usp. Kann. 135 §1.

⁶¹ Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 38.

4.3. Različiti stupnjevi i vrste sudova

U *Zakoniku kanonskog prava* prije nego se počnu navoditi odredbe o stupnjevima i vrstama sudova, daju se dva uvodna kanona (kanoni 1417 i 1418), u kojima se govori o pozivanju na Svetu Stolicu, znači da svaki vjernik ima pravo svoj sudski predmet, bio parnički ili kazneni, u bilo kojem stupnju, dati na suđenje Svetoj Stolici, i o međusobnoj pomoći sudova, to jest da sudovi mogu jedan drugoga tražiti pomoć u istraživanju parnice ili zbog priopćenja spisa.

U crkvi postoje tri temeljna stupnja sudova. Pod pojmom stupanj se misli na mjesto koje sud zauzima u sudskoj hijerarhiji. Tako postoji sud prvog stupnja, koji je biskupijski, te sudi o molbama koje su podnesene na tom stupnju, sud drugog stupnja je prizivni sud, koji sudi o iznesenim zahtjevima u tom stupnju i sud trećeg stupnja je sud Apostolske Stolice, koji sudi o zahtjevima nastalima u tom stupnju suda. Postoje i daljnji stupnjevi sudova, sve dok se ne dobije pravomoćna presuda. S obzirom na vrstu sudova, sudovi se mogu podijeliti s obzirom na vlast koja sudi (sudovi dijecezanskih biskupa, redovničkih ordinarija, Apostolske Stolice), na područje (biskupijski i metropolitanski, međubiskupijski, provincijalni, regionalni i nacionalni), na instanciju/stupanj (prve, druge, treće i daljnje instancije), na sudsku vlast (redoviti i ovlaštene), broj sudaca (zborni i nezborni ili monokratski sudovi sa sućem pojedincem), postupak (sudski i upravni) i na opseg mjerodavnosti (za sve vrste parnice ili za parnice određene kategorije).⁶²

4.3.1. Sud prvoga stupnja

Sud prvoga stupnja može biti sastavljen od jedne ili skupa osoba »koje, sa sudskom vlašću koju im je Crkva povjerila, sudski pretresaju i rješavaju, prema pravnim propisima, parnične i kaznene sporove koji su u mjerodavnosti same Crkve«. ⁶³ Njihova funkcija je javna, te se temelji na Božjem autoritetu. Ciljevi crkvenih sudaca su uvijek usmjereni k općem dobru i spasenju duša, kao što je to i cilj samog crkvenog prava. Sudac je izvršitelj zakona, te ga s toga treba vjerno primjenjivati i nepristrano utvrditi istinu. Suci mogu biti: a) biskupijski i međubiskupijski; b) prvoga stupnja i prizivni; c) klerički, redovnički i laički; d) glavni i sporedni; e) redoviti i ovlaštene. ⁶⁴

Sud prvoga stupnja čine dijecezanski biskup, sudski vikar, suci, preslušatelj, izvjestitelj, promicatelj pravde, branitelj veze i bilježnik. O svakome će istim redoslijedom biti riječ.

⁶² Usp. *Isto*, 50.

⁶³ *Isto*, 53.

⁶⁴ Usp. *Isto*, 54.

– Dijecezanski biskup

Prema kanonu 1419 §1⁶⁵ dijecezanski biskup je sudac prvoga stupnja u biskupiji. Dijecezanskom biskupu je pridržana »redovita, vlastita i neposredna vlast«,⁶⁶ te mu je također uz to pridržana trostruka vlast (zakonodavna, izvršna i sudska),⁶⁷ od čega zakonodavnu vlast mora vršiti osobno, a izvršnu i sudsku može osobno ili preko drugih.⁶⁸ Dijecezanski biskup može suditi parnične i kaznene sporove, osim onih parnica koje su mu izričito izuzeti po općem ili krajevnom pravu.⁶⁹ Prema §2 istoga kanona prizivni sud sudi na sudu prvoga stupnja u slučaju da »se radi o pravima ili vremenitim dobrima pravne osobe koju predstavlja biskup«,⁷⁰ a to može na primjer biti parnica o biskupiji, katedralnoj crkvi, biskupijskom sjemeništu ako je biskup njegov zastupnik, i tako dalje. U slučaju da se radi o kaznenom sporu, gdje je biskup tužena stranka, spor je pridržan isključivo rimskom prvosvećeniku, a ako je parnični spor, onda je pridržan Rimskoj roti.

– Sudski vikar

Sudski vikar prema kanonu 1420 §1 mora biti postavljen od strane biskupa, te on ima redovitu i vikarsku (zamjениčku) vlast. Zajedno s biskupom tvori jedan sud,⁷¹ što znači da biskup ne može promijeniti presude proglašene od strane sudskog vikara, ni obrnuto. Sudski vikar može, ako je to potrebno, dobiti pomoćnike – pridodani sudski vikari.⁷² Zadaće sudskog vikara su: pridržano mu je pravo sudjelovanja na biskupskoj sinodi (kanon 463 §1 broj 2) pozivanje sudaca za suđenje (kanon 1425 §3), presjedanje sudskim vijećima (kanon 1426 §2), odlučuje o izuzećima sudaca (kanon 1449 §2), u slučaju da se na jednom mjestu treba prikupiti većina dokaza, sudski vikar koji je na dužnosti prebivališta tužene stranke, treba dati svoj pristanak,⁷³ treba priopćiti ordinariju mjesta u kojem je ženidba sklopljena izvršnu presudu zbog upisa u matice (kanon 1685) i u vođenju postupka na temelju isprava o ništavosti ženidbe sudski vikar ima odlučujuću vlast (kanon 1686).

⁶⁵ Kann. 1419 §1 - »U svakoj biskupiji i za sve parnice koje pravom nisu izričito izuzete sudac je prvoga stupnja dijecezanski biskup, koji sudsku vlast može vršiti osobno ili preko drugih prema kanonima koji slijede«.

⁶⁶ Usp. Kann. 381 §1.

⁶⁷ Usp. Kann. 391 §1.

⁶⁸ Usp. Kann. 391 §2. - »Zakonodavnu vlast biskup vrši osobno; izvršnu vlast vrši bilo osobno bilo preko generalnih vikara ili biskupskih vikara prema pravnoj odredbi; sudsku vlast vrši bilo osobno bilo preko sudskog vikara ili sudaca prema pravnoj odredbi«.

⁶⁹ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 54-55.

⁷⁰ Kann. 1419 §2. - »Ali, ako se radi o pravima ili vremenitim dobrima pravne osobe koju predstavlja biskup, u prvom stupnju sudi prizivni sud«.

⁷¹ Usp. Kann. 1420 §2 - »Sudski vikar tvori jedan sud s biskupom, ali ne može suditi u parnicama koje biskup pridržuje sebi«.

⁷² Usp. Kann. 1420 §3 - »Sudskom vikaru mogu se dati pomoćnici, koji se zovu pridodani sudski vikari ili viceoficijali«.

⁷³ Kann. 1673 br. 4 - »Sud mjesta u kojemu stvarno treba da se prikupi većina dokaza, samo ako na to pristane sudski vikar prebivališta tužene stranke, koji neka je prije upita ima li što prigovoriti«.

– Suci

Biskup treba uspostaviti biskupijske suce u biskupiji, koji trebaju biti klerici, a mogu biti i laici.⁷⁴ U biskupiji treba biti najmanje troje sudaca,⁷⁵ a potrebno je da budu na dobrom glasu i da su doktori ili barem magistri kanonskog prava.⁷⁶ Kako je već prije spomenuto, s obzirom na vrstu, suci mogu biti zborni i nezborni. Nezborni sudac je sudac pojedinac, koji, ako misli da je korisno, može uzeti prisjednike, kojima je zadaća pomoći sucu pojedincu.⁷⁷ Dok je zborni sud sačinjen od sudskog vijeća, kojega čine najmanje troje sudaca. Sudski vikar određuje grupe sudaca po redu,⁷⁸ te, ukoliko je to moguće, on treba biti i predsjednik sudskog vijeća.⁷⁹ Suci moraju postupati zborno,⁸⁰ što znači da presudu moraju donijeti s većinom glasova, i u parničnim sporovima koji se odnose na vezu svetog ređenja i na ženidbenu vezu, te u kaznenim sporovima koji se odnose na kažnjiva djela kojima slijedi mogućnost otpuštanja iz svećeničkog staleža i na izricanje i proglašenje izopćenja.⁸¹

– Preslušatelj

Preslušatelj ili istražitelj se uspostavlja od suca ili predsjednika sudskog vijeća, te ima zadaću prikupiti dokaze koje je sudac naredio, te mu ih prikupljene predati. Preslušatelj može biti kako klerik, tako i laik, koji se ističe dobrim moralom, razboritošću i učenošću.⁸²

– Izvjestitelj

Izvjestitelj ili izložitelj je sudac sudskog vijeća, kojega je izabrao predsjednik sudskog vijeća. Njegova zadaća je izvještavati o parnici i pismeno sastaviti presudu.⁸³

– Promicatelj pravde i branitelj veze

⁷⁴ Usp. Kann. 1421 §1-2 - »§ 1. Neka biskup u biskupiji postavi biskupijske suce, koji neka budu klerici. § 2. Biskupska konferencija može dopustiti da i laici budu postavljeni za suce, a od njih se, ako bude potrebno, jedan može uzeti da se sastavi zborni sud«.

⁷⁵ Usp. Kann. 1425 §2 - »Biskup može teže ili važnije parnice povjeriti suđenju trojice ili petorice sudaca«.

⁷⁶ Usp. Kann. 1421 §3 - »Neka suci budu na dobru glasu i doktori ili barem magistri iz kanonskoga prava«.

⁷⁷ Usp. Kann. 1424 - »Sudac pojedinac može u svakom suđenju uzeti dvojicu prisjednika, klerike ili laike prokušana života, da mu budu savjetnici«.

⁷⁸ Usp. Kann. 1425 §3 - »Neka sudski vikar za suđenja u pojedinim parnicama poziva suce po unaprijed ustanovljenom redu, osim ako biskup u pojedinačnim slučajevima odredi drugačije«.

⁷⁹ Usp. Kann. 1426 §2 - »Njemu mora predsjedati, ako je moguće, sudski vikar ili pridodani sudski vikar«.

⁸⁰ Usp. Kann. 1426 §1 - »Zborni sud mora postupati zborno i donositi presude većinom glasova«.

⁸¹ Usp. Kann. 1425 §1 broj 1-2 - »Odbacivši protivan običaj, zbornom sudu trojice sudaca pridržani su:
1. parnički sporovi: a) o vezi svetog ređenja; b) o ženidbenoj vezi, uz poštovanje propisa kann. 1686 i 1688;
2. kazneni sporovi: a) o kažnjivim djelima koja mogu imati za posljedicu kaznu otpuštanja iz kleričkog staleža; b) o izricanju ili proglašenju izopćenja«.

⁸² Usp. Kann. 1428 §1-3

⁸³ Usp. Kann. 1429 - »Predsjednik zbornog suda mora jednog od sudaca zbora odrediti za izložitelja ili izvjestitelja koji u zbornom sudu izvješćuje o parnici i napismeno sastavlja presude; na njegovo mjesto može spomenuti predsjednik, zbog opravdana razloga, postaviti drugoga«.

Promicatelj pravde se treba brinuti za javno dobro Crkve (prava, zakone i interese zajednice). On sudjeluje u svim kaznenim parnicama, te u parničnim sporovima gdje u opasnost dolazi javno dobro.⁸⁴

Branitelj veze sudjeluje u parnicama o ništavosti svetog ređenja, o ništavosti ženidbe i o razrješenju ženidbe, a zadaća mu je iznijeti sve što se razumno protivi ništavosti ili razrješenju. Drugim riječima, branitelj veze brani valjanost veze.⁸⁵

U slučaju da je prisutnost zahtijevana, a promicatelj pravde ili branitelj veze nisu bili pozvani, čini su nevaljani, osim ako su nepozvani, a bili prisutni ili ako su prije presude pregledali spise i obavili svoj zadatak.⁸⁶ Za promicatelja pravde i branitelja veze biskup imenuje osobe, klerike ili laike, koji su na dobrom glasu, odgovarajuće titule, prokušani u razboritosti i zauzeti za pravednost. Jedna osoba može obavljati obje funkcije, ali ne u istoj parnici, te oni mogu biti postavljeni za sve ili za samo određene parnice.⁸⁷

– Bilježnik

Bilježnik je obvezatan za svaki spor. Bez njegovog potpisa spisi nisu valjani.⁸⁸ Dalje se ne navode nikakva svojstva, koja bilježnik treba imati.

Potrebno je još spomenuti međubiskupijski sud. To je sud kojega su osnovali više biskupa, uz odobrenje Svete Stolice. Razlog tome može biti npr. mala biskupija ili manjak prikladnih osoba. Kako je već prethodno rečeno, dijecezanskom biskupu u svojoj biskupiji pridržana je trostruku funkcija. U međubiskupijskim sudovima se ta vlast sporazumno prenosi na samo jednog biskupa osnivača. Pri osnivanju međubiskupijski sudovi se mogu opredijeliti za samo jednu vrstu parnice ili za sve parnice.⁸⁹

4.3.2. Sud drugoga stupnja

Sudovi drugog stupnja zaprimaju prizive »protiv presuda prvog stupnja s ciljem da se preispita presuda i da se poprave njezini eventualni nedostaci, pogreške, manjkavosti, nepravde ili da se presuda potvrdi«. ⁹⁰ To znači da ako je na prvom stupnju parnica vođena na sudu biskupa sufragana, priziv se prilaže na sudu metropolite, a ako je spor vođen na sudu

⁸⁴ Usp. Kann. 1430 - 1431 §1

⁸⁵ Usp. Kann. 1432 - »Za parnice u kojima se radi o ništavosti svetog ređenja ili ništavosti ili razrješenju ženidbe neka se u biskupiji postavi branitelj veze koji je po službi dužan predlagati i iznositi sve što se razborito može navesti protiv ništavosti ili razrješenja«.

⁸⁶ Usp. Kann. 1433

⁸⁷ Usp. Kann. 1435 - 1436 §1-2.

⁸⁸ Usp. Kann. 1437 - »Neka u svakom postupku sudjeluje bilježnik, tako da su spisi ništavni ako ih on ne potpiše«.

⁸⁹ Usp. Kann. 1423 §1-2.

⁹⁰ Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 71.

prvog stupnja metropolite, priziv se ulaže na sud koji, je uz odobrenje Apostolske Stolice, određen za stalno.⁹¹ U slučaju nezadovoljstva presude drugoga stupnja, može se uložiti priziv i na treći stupanj ili i daljnji.

Sud drugog stupnja mora biti osnovan na isti način kao i sud prvoga stupnja, osim u slučaju kada je na prvom stupnju sudio sudac pojedinac. Tada na drugom stupnju suđenje mora biti zborna.⁹²

Što se tiče međubiskupijskih prizivnih sudova, oni se osnivaju u slučaju da sufraganske biskupije spadaju u različite crkvene pokrajine, gdje ovise o više metropolita, a u slučaju da spadaju u istu nadbiskupiju, priziv se prilaže metropolitkom sudu. U slučaju osnivanja međubiskupijskog prizivnog suda, vlast je pridržana biskupskoj konferenciji, ili biskupu kojega je biskupska konferencija odredila, koja je osnovala međubiskupijski sud. Također, biskupska konferencija može osnovati jedan ili više međubiskupijskih prizivnih sudova, uz odobrenje Apostolske Stolice, za sudove prvoga stupnja.⁹³

4.3.3. Sudovi Apostolske stolice

Za cijeli katolički svijet je papa, rimski prvosvećenik, vrhovni sudac. On može suditi osobno, preko sudova Apostolske Stolice ili preko ovlaštenih sudaca, koje je on odredio, ako to okolnosti traže.⁹⁴ Papa osobno sudi jako rijetko.⁹⁵ Sudovi na kojima se redovitije sudi su Rimaska rota i Apostolska signatura.

– Rimaska rota

Rimaska rota »jest redoviti sud za primanje priziva, što ga je uspostavio papa«⁹⁶. Sastavljena je od zbora prelata preslušatelja, kojima presjeda dekan, prvi među jednakima. Dekan je imenovan od strane vrhovnog svećenika.⁹⁷ Rimaska rota može suditi u drugom, trećem i daljnjem stupnju, te čak i prvom stupnju (u biskupskim parničnim sporovima, u sporovima opata primasa ili opata predstojnika monaških kongregacija i vrhovnim voditeljima redovničkih ustanova papinskoga prava i u sporovima biskupija i drugih osoba kojima je

⁹¹ Usp. Kann. 1438 §1-2.

⁹² Usp. Kann. 1441 - »Sud drugoga stupnja mora se osnovati na isti način kao i sud prvoga stupnja. Ipak, ako je na prvom stupnju suda, prema kan. 1425, § 4, presudu donio sudac pojedinac, sud drugoga stupnja neka postupa zborna«.

⁹³ Usp. Kann. 1439 §1-3.

⁹⁴ Usp. Kann. 1442 - »Za sav katolički svijet rimski je prvosvećenik vrhovni sudac koji sudi ili osobno ili preko redovitih sudova Apostolske Stolice ili preko sudaca koje je sam ovlastio«.

⁹⁵ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 74.

⁹⁶ Viktor B. NUIĆ, *Opće pravo katoličke Crkve*, 481.

⁹⁷ Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 75.

poglavar rimski prvosvećenik).⁹⁸ Što se područja tiče, mjerodavnost je opća, te može suditi svakoj parnici, osim onoj: koju je rimski prvosvećenik pridržao sebi,⁹⁹ koju je Kongregacija za nauk vjere pridržala sebi, upravnog karaktera¹⁰⁰ i unutrašnjeg područja koje su pridržane Apostolskoj pokorničarni.¹⁰¹

– Apostolska signatura

Apostolska signatura je vrhovni sud sastavljen od dvanaest kardinala koje je imenovao vrhovni svećenik, te joj predsjedava prefekt, jedan od kardinal, kojemu pomažu tajnik, podtajnik, promicatelj pravde i branitelj veza.¹⁰² Nadležnost joj spada na tri područja: vrhovni sud, vrhovni upravni sud i vrhovna upravno-sudska vlast. Kanon 1445 govori koji sporovi su pridržani Apostolskoj signaturi.

4.4. Stranke u parnici

Što se tiče stranki u parnicama, možemo ih podijeliti u dva područja. U prvi dio spadaju tužitelj i tužena stranka, a u drugi zastupnici i odvjetnici.

– Tužitelj i tužena stranka

Tužitelj može biti svaka osoba koja pokreće postupak tužbom. Pobjitati ženidbu može i promicatelj pravde u određenim okolnostima.¹⁰³ Tužena stranka je osoba protiv koje se vodi parnica, tužitelj ju poziva na sud, a ona mora odgovarati.¹⁰⁴ U slučaju da se radi o maloljetnicima, osobama lišene uporabe razuma, osobama kojima je zabranjeno upravljanje vlastitim dobrima i osobama koje se nalaze u stanju dostatnog duševnog zdravlja,¹⁰⁵ njihova prava pred sudom brani ili vodi zaštitnik i skrbnik. Ako se kod maloljetnika ili osobe lišene uporabe razuma suprotstavlja mišljenje s roditeljskim, zaštitničevim ili skrbničevim mišljenjem ili sudac vidi, da te osobe ne mogu štiti njihova prava, sudac postavlja sudskog

⁹⁸ Usp. Kann. 1405 §3.

⁹⁹ Usp. Kann. 1405 §1.

¹⁰⁰ Usp. Kann. 1400 §2 - »Sudac ne može suditi o činu ili ispravi koju je u posebnom obliku potvrdio rimski prvosvećenik, osim ako prije toga ima njegov nalog«.

¹⁰¹ Usp. Kann. 64 - »Uz poštovanje prava Pokorničarne za unutrašnje područje, milost koju uskrati bilo koji ured Rimske kurije ne može valjano dati drugi ured te Kurije ili druga mjerodavna vlast niša od rimskog prvosvećenika bez pristanka ureda s kojim je započet postupak«.

¹⁰² Usp. Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 78.

¹⁰³ Usp. Kann. 1674 br. 2.

¹⁰⁴ Usp. Kann. 1476. - » Svatko, bio kršten bio nekršten, može nastupati kao tužitelj; zakonito pak tužena stranka mora odgovarati.«

¹⁰⁵ Usp. Kann. 1478.

zaštitnika ili skrbnika koji nastavlja nastupati u njihovo ime.¹⁰⁶ U slučaju da je riječ o pravnoj osobi, na sudu nastupa njezin zakonski predstavnik.¹⁰⁷

– Zastupnici i odvjetnici

Zastupnici i odvjetnici svojom prisutnošću pružaju pomoć stranci koja ih je postavila ili kojoj su dodijeljeni. Osoba, ako to smatra, može se braniti i sama, a može si i postaviti takozvanog zaštitnika. U slučaju da sudac procjeni da je zaštitnik potreban, on ga dodjeljuje stranci. To pravilo vrijedi za sve vrste suđenja, osim za kazneno suđenje i parnično suđenje, gdje su u pitanju maloljetnici ili je u pitanju javno dobro (osim ženidbene parnice), gdje odvjetnik mora zakonski sudjelovati.¹⁰⁸ Ako je potrebno može se postaviti više odvjetnika, ali ne i zastupnika, osim ako to traži opravdani razlog.¹⁰⁹ Kanon 1490 predlaže da sud postavi stalne zaštitnike za stranke, osobno u ženidbenim parnicama, koje žele izabrati sebi zaštitnika.

5. PARNICA ZA PROGLAŠENJE NIŠTAVOSTI ŽENIBE

Ženidba može biti proglašena ništavom na temelju, već spomenuta, tri razloga. Kada se proglasi ništavost ženidbe, ne mora odmah značiti da je ta ista ženidba bila i neuspješna. Ljudi često misle da ako ženidba nije uspjela, odmah znači da je i nevaljana. Neuspješna ženidba je ona ženidba koja je valjano sklopljena, ali nije uspjela ili drugim riječima: forma je zadovoljena, ali nedostaje onaj materijalni razlog. Znači treba razlikovati valjanu ili nevaljanu ženidbu od uspješne ili neuspješne (promašene) ženidbe.¹¹⁰

Nadalje, ljudi si danas često postavljaju pitanje može li se lako doći do presude za proglašenje ništavosti.¹¹¹ To dolazi od toga što se razvio takozvani mentalitet rastave. Slavko Zec i Josip Škalabrin upozoravaju da i Crkva može podleći takvom trendu. Odgovarajući naziv za takav trend je *laksizam*.¹¹² U takvom slučaju i Crkva smatra svaku neuspješnu ženidbu nevaljanom. To se ne smije dogoditi. Svaki sudac ima pravo, pri dodjeli tužbe, odlučiti hoće li ju prihvatiti ili odbaciti. Sudac može odbaciti tužbu u slučaju da sud ili sudac

¹⁰⁶ Usp. Kann. 1478 §2. - »Ako sudac smatra da su prava maloljetnika u sukobu s pravima roditelja ili zaštitnika ili skrbnika, ili da oni ne mogu dovoljno štiti njihova prava, tada neka nastupaju na sudu preko zaštitnika ili skrbnika kojega postavi sudac.«

¹⁰⁷ Usp. Kann. 1480 §1. - »Pravne osobe nastupaju na sudu preko svojih zakonitih predstavnika.«

¹⁰⁸ Usp. Kann. 1481.

¹⁰⁹ Usp. Kann. 1482.

¹¹⁰ Usp. Slavko ZEC, Parnice za proglašenje ništavnosti ženidba crkvenom ženidbenom sudu: načela i postupak, u: *Riječki teološki časopis*, 16 (2008.), 1, 239.

¹¹¹ Usp.: Međubiskupijski sud I. stupnja u Zagrebu, Najčešća pitanja sudu. u: <https://mszg.hr/najcesca-pitanja-sudu/> (15.11.2019.).

¹¹² Usp. Slavko ZEC, Parnice za proglašenje ništavnosti ženidba crkvenom ženidbenom sudu: načela i postupak, 240.

nisu mjerodavni, ako tužitelj nema pravne sposobnosti nastupati na sudu, ako je iz tužbe jasno da nema temelja i da se temelj neće ni pokazati.¹¹³ U nekim slučajevima sudac može postupak voditi na temelju isprava. To je postupak koji je kraći, brži, provodi se usmeno te se ženidba uvijek proglašava nevaljanom. Takav postupak vodi se samo ako je sudac siguran da se na temelju samo jednog dokaza, koji nije podložan protivljenju ili prigovoru, ženidba može proglasiti ništavom. Razlika između postupka na temelju isprava i redovitog postupka jest taj što se postupak na temelju isprava vodi pred sucem pojedincem, nema dokazne faze, presuda može biti samo pozitivna, presuda prvog stupnja je izvršna i ne trebaju se slati spisi, po službenoj dužnosti, prizivnom sudu.¹¹⁴

Za razliku od postupka na temelju isprava, redoviti postupak je pridržan sudskom vijeću sačinjenom od triju sudaca, te se dijeli na tri faze: uvodna faza, dokazna faza i faza odlučivanja. U daljnjem tekstu će se redoviti postupak detaljnije obraditi.

5.1. Mjerodavno sudište

Parnice gdje je barem jedna stranka krštena, pridržane su crkvenom sucu po vlastitom pravu.¹¹⁵ Ženidba spada pod duhovna dobra vjernika, s toga se treba sagledati i kanon 1401. U tom kanonu je navedeno da crkva sudi vlastitim i isključivim pravom. Zašto se u 1671. kanonu ne govori također o isključivom pravom, već samo o vlastitom? Kada se sagleda sljedeći kanon, 1672, može se naslutiti odgovor. Naime, u slučajevima koji pripadaju građanskom sudu, kao što su na primjer pitanja ekonomskog režima, nasljedstva, alimentacije i drugih, crkva ne može donijeti odluku, jer je riječ o čistim građanskim učincima, osim pod dva uvjeta, a to su ako to predviđa krajevno pravu ili ako se parnice vode uzgredno i sporedno s obzirom na glavnu parnicu o ništavosti.¹¹⁶ U takvim slučajevima treba biti uređen odnos između crkvenih i građanskih vlasti. Republika Hrvatska ima ugovor sa Svetom Stolicom u kojemu je odnos po pitanju ništavosti ženidbe definiran. U 13. članku se navodi sljedeće: »Odluke crkvenih sudova o ništavosti ženidbe i odluke Vrhovne vlasti Crkve o razrješenju ženidbenoga veza, dostavljaju se nadležnome državnom sudu radi primjene građanskih učinaka odluke, u skladu s odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske.«¹¹⁷ To je jedan

¹¹³ Usp. Kann. 1505 §2.

¹¹⁴ Usp. Olja BARŠČEVSKI, Postupak proglašanja ništavosti ženidbe na temelju isprava, u: *Posebni sudski postupci*, Zagreb, 2010., 13.

¹¹⁵ Usp. Kann. 1671.

¹¹⁶ Usp. Kann. 1672.

¹¹⁷ Zastupnički dom Sabora Republike Hrvatske, Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima. (25.II.1997.) u: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1997_02_3_19.html (16.11.2019.)

razlog zašto se navodi da crkva ne sudi isključivim i vlastitim pravom u parnicama o ništavosti ženidbe. Postoji još jedan, a to je zbog »poštivanja crkvenih nekatoličkih sudova«. ¹¹⁸ U slučaju da je tužbu podigla katolička osoba, sposobna to učiniti (jedan od ženidbenih drugova ili promicatelj pravde), ¹¹⁹ sudac sudi vlastitim pravom, a u slučaju da je tužbu podigla nekatolička stranka ženidbenih drugova, sudac se treba ravnati prema pravu nekatoličke stranke. U slučaju da ta stranka pripada zajednici koja ima svoje crkveno pravo, onda se sudac treba ravnati prema njemu ili prema nekom drugom pravu kojim se služi zajednica čiji je spomenuta stranka pripadnik. ¹²⁰

Nadalje se postavlja pitanje koji je sud mjerodavan za rješavanje parnice o ništavosti ženidbe. Kanon 1673 navodi kao mjerodavne sudove sljedeće:

- a) Sud mjesta u kojem je sklopljena ženidba
- b) Sud mjesta gdje jedna ili obje stranke imaju kanonsko prebivalište ili boravište
- c) Sud mjesta u kojem ima prebivalište stranka tužiteljica, ako obje stranke borave na području iste biskupske konferencije i ako sudski vikar prebivališta tužene stranke pristane na to.
- d) Sud mjesta gdje se trebaju prikupiti većina dokaza, uz uvjet da na to pristane sudski vikar prebivališta tužene stranke.

U današnje vrijeme ne smije se iz vida izgubiti i kanon 1418, koji govori o tome da svaki sud ima pravo, radi istraživanja, pozvati drugi sud u pomoć. To je veoma bitno stoga što su danas ljudi jako mobilni, te se povećala migracija. U slučaju da jedna stranka ne može doći na sud, iz razloga što živi npr. na drugom kraju svijeta, sudac može pozvati drugi sud u pomoć pri ispitivanju ili pak može otići na drugo područje i sam prikupiti ostale dokaze. ¹²¹ No, također je potrebno odobrenje sudskog vikara prebivališta tužene stranke. Isto to odobrenje nije smjelo biti formalno, već obrazloženo i argumentirano. Time je trebao biti osiguran isti položaj u parnici za obje stranke. Papa Franjo u motupropriju *Blagi sudac Gospodin Isus* donosi, u svrhu pojednostavnjenja i ubrzanja postupka, promjenu odredbi. Naime, papa Franjo istovrijednosti daje poseban naglasak. I dalje se drži do toga da mjerodavni sud za vođenje postupka mora biti ravnopravan sa sudom prebivališta drugog ženidbenog druga, bez obzira bio to sud prebivališta tužiteljice ili tužene stranke. Preporuča

¹¹⁸ Slavko ZEC, *Mitis Iudex Dominus Iesus: Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, Zagreb, 2017., 21.

¹¹⁹ Usp. Kann. 1674.

¹²⁰ Usp. Slavko ZEC, *Mitis Iudex Dominus Iesus: Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, 23.

¹²¹ Usp. Kann. 1469 §2.

se voditi postupak na sudu mjesta gdje se prikuplja većina dokaza koji su nastali prije sklapanja ženidbe i neposredno poslije. Pri tome se posebnu pozornost treba obratiti na kvalitetu i važnost dokaza.¹²²

5.2. Pravo pobijanja ženidbe

Zakonik kanonskog prava posvećuje dva kanona temi pobijanja ženidbe. Prvi kanon koji govori o pobijanju ženidbe jest kanon 1674.¹²³ U §1 se donosi odredba, da su ženidbeni drugovi sposobni za pobijanje ženidbe, bez ograničavanja prava, bez obzira na to jesu li katolici ili ne i jesu li krivi za ništavost ili ne. Ipak je riječ »o njihovom osobnom pravnom stanju«,¹²⁴ pa je pobijanje ženidbe njihovo isključivo pravo. Paragraf drugi navodi promicatelja pravde kao osobu koja također uz supružnike ima pravo na pobijanje ženidbe i to u dva slučaja: samo kada je ništavost već razglašena (kada je javna), te kada ne postoji više mogućnost ukrepljenja ili nije uputno. U takvim slučajevima promicatelj pravde ima obvezu po svojoj službi (brinuti se za javno dobro) i po službenoj dužnosti podnosi mjerodavnom sudu tužbu. Ženidba je javno dobro. S toga promicatelj pravde, pri pokretanju tužbe, ima ovlasti kao i supružnici.

Parnica za proglašenje ništavosti ženidbe pokreće se kada jedna stranka ima razlog za proglašenje i onda kada je ženidba nepopravljivo propala. Nakon proglašenja ništavosti ženidbe, osoba postaje slobodna za sklapanje kanonske ženidbe. U slučaju smrti jednog ženidbenog druga, drugi ženidbeni drug postaje slobodan za ponovno sklapanje kanonske ženidbe, te se ženidba onda ne pobija, jer nije bila ni pobijanja za vrijeme trajanja života. O tome govori i kanon 1675¹²⁵ §1. Iznimka pobijanja ženidbe nakon smrti jedne stranke postoji samo ako se ženidba pobija u svrhu rješavanja nekog drugog spora na crkvenom ili građanskom sudištu, kao što može biti npr. rješavanje nasljedstva. U slučaju da jedna stranka umre za vrijeme trajanja parnice §2 navodi da se obdržava kanon 1518. Navedeni kanon navodi da se suđenje, u slučaju da nije zaključeno, što znači da je istražna faza postupka još u trajanju, obustavlja, dok netko od nasljednika ne preuzme spor ili druga stranka pokrene

¹²² Usp. Slavko ZEC, *Mitis Iudex Dominus Iesus: Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, 26-30.

¹²³ Kann. 1674 - »Sposobni su za pobijanje ženidbe: 1. ženidbeni drugovi; 2. promicatelj pravde, kad je ništavost već razglašena, ako se ženidba ne može ukrijepiti ili ako to nije uputno«.

¹²⁴ Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 248.

¹²⁵ Kann. 1675 - »§ 1. Ženidba koja nije bila pobijana dok je živjelo oboje ženidbenih drugova ne može se pobijati poslije njihove smrti ili smrti jednoga od njih, osim ako pitanje o valjanosti prethodi rješenju drugog spora bilo na kanonskom bilo na svjetovnom sudištu. § 2. Ako muž ili žena umre za vrijeme trajanje parnice, neka se obdržava kan. 1518«.

nastavak jer je potrebno rješenje za građanski sud, a u slučaju da je suđenje zaključeno, sudac poziva zastupnika, baštinika ili nasljednika te se suđenje nastavlja.

5.3. Dužnosti sudaca

»Crkvenom sucu pripada suditi po pravu i pravdi i to mu je temeljna dužnost«. ¹²⁶ Sudac se pri preuzimanju parnice, čak i prije, obvezuje na još nekoliko dužnosti koje propisuju kanoni 1676¹²⁷ i 1677. Prvi od dva kanona propisuje sucu pastoralnu dužnost, te ga obvezuje da pokuša izmiriti supružnike u slučaju da vidi postojanje mogućnosti prije, a isto vrijedi i za vrijeme trajanja parnice. Za to sucu stoje na raspolaganju sva pastoralna sredstva, te supružnicima u takvim slučajevima predlaže ukrepljenje ženidbe ili ponovnu uspostavu zajedničkog života, ovisno o tome je li ženidba valjana ili ne. Jer je »bolje spriječiti ništavu ženidbu nego da se ona kasnije mora takvom proglašavati«. ¹²⁸ U kanonskom pravu takva se ženidba briše, ali ožiljci u supružnicima i njihovim obiteljima ostaju. Stoga je potrebna i dobra pastoralna priprava prije sklapanja ženidbe.

Sudac je dužan, ako prihvati tužbu, priopćiti odluku tuženoj stranci te ju pozvati na sud, utvrditi formulu dvojbe ili dvojba, te priopćiti strankama odluku o istraživanju parnice. Nakon što u roku od 15 dana ni jedna stranka ne zatraži sjednicu o utvrđivanju spornog predmeta, sudac unutar deset dana određuje formulu dvojbe. ¹²⁹ Potom stranke imaju još deset dana pravo na žalbu, a zatim se formula dvojbe ne mijenja, osim ako dođe do nove odluke, zbog važnog razloga, ako stranka to zahtijeva i saslušanjem ostalih stranki te njihovi razlozi odvagnu. ¹³⁰ Paragraf tri istog kanona navodi da je bitno formulirati razlog pobijanja ženidbe, a ne samo je li ništavost utvrđena ili ne. Isto tako razlog ne smije biti općenito, već jasno određen, a može biti i više od jednog razloga. Za daljnji tijek parnice određivanje dvojbe je, zbog pojma suđenja i prava obrane, vrlo važan čin. Ako unutar deset dana nitko ne uloži priziv, predsjednik ili izložitelj otvara sljedeću fazu postupka, a to je dokazna faza.

¹²⁶ Pero PRANJIĆ, Crkvena briga o bračno rastavljenima, Uloga i pomoć ženidbenih sudova, u: *Vrhbosnensia*, 11 (2007.) br. 2, 309.

¹²⁷ Kann. 1676 - »Sudac, prije nego prihvati parnicu i kad god nazre ikakvu nadu u dobar ishod, neka upotrijebi pastoralna sredstva da se ženidbeni drugovi, ako je moguće, privole da možda ukrijepe ženidbu i uspostave zajednički ženidbeni život«.

¹²⁸ Lucija BOLJAT - Josip ŠALKOVIĆ, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavosti, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) br. 3, 815.

¹²⁹ Usp. Kann. 1677 §2 - »Pošto prođe rok od petnaest dana od priopćenja, neka predsjednik ili izvjestitelj, osim ako koja od stranaka zatraži sjednicu da se utvrdi sporni predmet, u roku od deset dana svojom odlukom po službenoj dužnosti odredi sporno pitanje ili sporna pitanja i priopći to strankama«.

¹³⁰ Usp. Kann. 1514 - »Jednom utvrđena sporna pitanja ne mogu se valjano mijenjati, osim novom odlukom zbog važna razloga, na zahtjev stranke i pošto se saslušaju ostale stranke i odvagnu njihovi razlozi«.

5.4. Dokazi

Dokazi koji su najvažniji za parnicu nastaju ispitivanjem stranaka i svjedoka. Svjedok može biti svatko, ali se pretpostavlja da je svjedok osoba koja je u bliskim odnosima s barem jednom od stranaka. Stranke same, pri sastavljanju tužbe, predlažu svjedoke. No, ako sudac smatra da neki svjedoci na pridonose kvalitetu dokazima, može po službenoj dužnosti pozvati i druge svjedoke. Kod dokaza prioritet leži na kakvoći. Pri ispitivanju mogu sudjelovati: branitelj veze, zastupnici ili odvjetnici stranaka i promicatelj pravde, ali oni ne smiju izravno postavljati pitanja strankama. Oni mogu željena pitanja predati sucu, no sudac sam odlučuje koja će pitanja biti postavljena.¹³¹

Kada je riječ o parnicama o spolnoj nemoći ili o nedostatku privole zbog duševne bolesti,¹³² sudac može pozvati stručnjaka da sudjeluje u parnici o ništavosti ženidbe. Sudac i tada treba pripaziti da izjava stručnjaka ne uvjetuje njegovo vlastito mišljenje.

Iskazi svjedoka nisu jedini dokazi na crkvenom sudu. Dokazi također mogu biti isprave, a stranke mogu priložiti i druge dokaze. Pri dokazivanju isprava mogu se koristiti privatne i javne isprave, pri čemu je to od manje važnosti. Veća važnost posvećuje se vremenu njihova nastanka i sadržaju.

5.5. Presuda

Nakon dokazne faze dolazi se do faze presude. Presuda je zaključna sudska odluka,¹³³ u ovom slučaju u parnicama ništavosti ženidbe. O tome nam više govore kanoni 1681-1685. Kada za vrijeme trajanja parnice dođe do dvojbe o neizvršenju ženidbe, a parnice je pokrenuta npr. zbog pomanjkanja privole, kann. 1681.¹³⁴ odobrava prijelaz s parnice o ništavosti na istraživanje za oprost od tvrde ženidbe. Sudac to može učiniti samo ako stranke na to pristanu. Tvrda ženidba je ona gdje nije došlo do izvršenja bračnog čina nakon sklapanja ženidbe. Bračni čin izvršavaju bračni drugovi, nakon davanja privole, na ljudski način prikladan za

¹³¹ Usp. Kann. 1678 §1; Slavko ZEC, *Mistis Iudex Dominus Iesus: Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, 80.

¹³² Usp. Kann. 1680 - »U parnicama o spolnoj nemoći ili o nedostatku privole zbog duševne bolesti neka se sudac posluži djelom jednog ili više stručnjaka, osim ako se iz okolnosti očito vidi da je to nekorisno; u ostalim parnicama neka se obdržava propis kan. 1574«.

¹³³ Usp. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatska enciklopedija. u: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50223> (30.11.2019.).

¹³⁴ Kann. 1681 - »Kad god u istraživanju parnice iskrasne veoma vjerojatna dvojba o neizvršenju ženidbe, sud može, pošto obustavi s pristankom stranaka parnicu o ništavosti, dopuniti istraživanje za oprost od tvrde ženidbe i zatim poslati Apostolskoj Stolici spise zajedno s molbom za oprost jednog ili jednog i drugog ženidbenog druga i s mišljenjem suda i biskupa.«

rađanje djece.¹³⁵ Nakon što završi istražni postupak, spisi se dostavljaju Apostolskoj Stolici. Uz spise se treba priložiti i molba za oprost jednog ili oba ženidbena druga, te mišljenje suda i biskupa. Molba za oprost treba biti potpisana barem od jedne stranke, a to, kako i Slavko Zec¹³⁶ kaže, neće ni jedna stranka učiniti ako nije suglasna s time.

Zakonik kanonskog prava navodi da, nakon što se presudom ženiba prvi put proglasi ništavom, ona se šalje u roku od 20 dana, od dana objavljivanja, prizivnom sudu. Uz presudu, ako postoje, šalju se i ostali spisi suđenja, te prizivi stranaka ili branitelja veza. Kroz kanon 1682¹³⁷ je vidljivo da je i branitelj veze imao ovlasti za ulaganje priziva, ali ne po službenoj dužnosti, kao što sud prvog stupnja po službenoj dužnosti presudu mora slati sudu drugog stupnja. Usporedivši ovaj kanon s kanonom prijašnjeg zakonika, vidljivo je da je došlo do promjene. U prijašnjem zakoniku je i branitelj veze morao po službenoj dužnosti uložiti priziv na presudu. Stupanjem na snagu motuproprija *Blagi sudac Gospodin Isusi* ukinut je navedeni kanon, te nije više obvezatna dvostruka istoznačna presuda, što dovodi do pojednostavljenja, olakšanja i skraćanja postupka. Time je došlo i do rasterećenja prizivnih ženidbenih sudova. Sada presuda prvog stupnja, ako nema priziva, postaje izvršna. U slučaju uloženog priziva unutar petnaest dana, presuda ne postaje izvršna, već se presuda šalje sudu drugoga stupnja¹³⁸. Zakonik nadalje govori da stranke mogu sklopiti ženidbu nanovo, odmah po primitku presude, ako je ništavost i na prvom i na drugom stupnju potvrđena. Kada je riječ o postupku koji se temelji na ispravama, onda za ponovno sklapanje ženidbe ne smije biti uložen priziv na prvu presudu.¹³⁹ Stupanjem na snagu motuproprija *Blagi sudac Gospodin Isus* navodi se da su potrebna tri uvjeta kako bi stranke mogle sklopiti novu kanonsku ženidbu. Prvi potrebni uvjet jest da je presuda postala izvršna te da nema priziva; drugi uvjet jest da nije postavljena zabrana za sklapanje nove kanonske ženidbe tokom presude (što se često radi zbog zaštite svetosti ženidbe); treći uvjet jest da ne postoji nekakva druga smetnja.¹⁴⁰

Nakon izvršene presude preostaje još upis u maticu vjenčanih i krštenih. Sudski vikar priopćuje vijest o izvršnoj presudi i mogućim zabranama ordinariju mjesta, gdje je ženidba

¹³⁵ Usp. Kann. 1061 §1

¹³⁶ Usp. Slavko ZEC, *Mistis Iudex Dominus Iesus: Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, 118.

¹³⁷ Kann. 1682 - »§ 1. Presuda kojom je prvi put ženidba proglašena ništavom, zajedno s prizivima, ako ih ima, i ostalim spisima suđenja, neka se u roku od dvadeset dana pošto se objavi presuda po službenoj dužnosti pošalje prizivnom sudu. § 2. Ako je na sudu prvoga stupnja donesena presuda da je ženidba ništava, neka prizivni sud, pošto razmotri primjedbe branitelja veze i stranaka, ako ih ima, bez odlaganja svojom odlukom ili rješenje potvrdi ili parnicu prihvati na redovito ispitivanje u novom stupnju.«

¹³⁸ Usp. Slavko ZEC, *Mistis Iudex Dominus Iesus: Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, 127-131.

¹³⁹ Usp. Kann. 1684; Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, 259.

¹⁴⁰ Usp. Slavko ZEC, *Mistis Iudex Dominus Iesus: Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, kann. 1682 §1, 158-162

bila sklopljena. Potom ordinarij u što kraćem vremenskom roku upisuje izvršnu presudu i zabrane, ako ih ima, u matice vjenčanih i krštenih.¹⁴¹

6. ANALIZA RADA CRKVENIH SUDOVA U ZAGREBU, SPLITU I ZADRU

Crkva ima svu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, kojom provodi zakonske odredbe, štiti sebe i svoje vjernike, te vraća narušeni red u prijašnje stanje. Predmeti suđenja, koja su već ranije detaljno obrađena, prema kanonu 1400 mogu biti: 1. »potraživanje ili zaštita prava fizičkih ili pravnih osoba, ili utvrđivanje pravnih činjenica« i 2. »kažnjiva djela, s obzirom na izricanje ili proglašenje kazne«. Crkva sudi svojim vlastitim i isključivim pravom na području duhovnih stvari, provedbi crkvenih zakona i području grijeha, kada je u pitanju utvrđivanje i izricanje crkvenih kazni.¹⁴²

U ovom poglavlju će biti analizirano koliko je ženidbenih drugova, u tri hrvatska grada, predalo tužbu za proglašenje ništavosti ženidbe, te koliko je ženidbi proglašeno ništavim.

6.1. Analiza rada crkvenog suda u Zagrebu

U Zagrebu se nalazi međubiskupijski sud prvog stupnja i prizivni sud. Međubiskupijski sud prvoga stupnja ima dvije daljnje podružnice, jednu u Varaždinu i drugu u Sisku. Na internetskoj stranici suda¹⁴³ nailazimo na statističke podatke, koji sežu do 2007. godine. Isti su navedeni u tablici 1 sljedećim redoslijedom: zaprimljene parnice tijekom godine, završene (broj izrečenih presuda), pozitivno završene (utvrđena ništavost), negativno završene (nije utvrđena ništavost), broj preostalih parnica na kraju godine, broj parnica koje su prekinute i parnice od kojih se tražilo odreknuće daljnjeg tijeka suđenja.

Tablica 1: Statistika suda u Zagrebu

Godina	Zaprimljene	Završene	Pozitivno	Negativno	Preostale	Prekinute/odreknuće
2007.	143	31	19	12	295	6 / 2

¹⁴¹ Usp. Kann. 1685 - »Čim presuda postane izvršna, sudski vikar mora je priopćiti ordinariju mjesta u kojem je ženidba sklopljena. Ordinarij pak mora se pobrinuti da se što prije u matice vjenčanih i krštenih upiše presuđena ništavost ženidbe i, možda, određene zabrane.«

¹⁴² Usp. Kann. 1401.

¹⁴³ Međubiskupijski sud I. stupnja u Zagrebu, Statistički podaci. u: <https://mszg.hr/međubiskupijski-sud-i-stupnja-u-zagrebu/statisticki-podaci/> (14.05.2019.)

2008.	50	62	21	41	266	13	/ 4
2009.	38	69	23	46	214	16	/ 5
2010.	37	68	17	51	171	5	/ 7
2011.	36	57	14	43	146	3	/ 1
2012.	45	54	26	28	128	4	/ 5
2013.	48	51	26	25	112	8	/ 5
2014.	40	43	23	20	66	5	/ 2
2015.	41	53	39	14	46	4	/ 4
2016.	52	40	23	17	57	2	/ 0
2017.	39	47	29	18	47	2	/ 0

Od 2007. do 2017. godine je zaprimljeno 569 parnica, a izrečenih presuda je bilo 575. Vidljivo je iz prikazanog da je 2007. bilo najviše zaprimljenih parnica, a istodobno najmanje izrečenih presuda i najviše preostalih parnica. Najmanje zaprimljenih parnica je bilo 2011. godine, a najmanje preostalih parnica na kraju godine je bilo 2017. Najviše izrečenih presuda je bilo 2009. godine. Što se tiče pozitivno izrečenih presuda, ženidbi koje su proglašene ništavim, bilo je manje nego negativnih. U razmaku od 10 godina utvrđeno je 260 nevaljanih ženidbi na zagrebačkom Međubiskupijskom sudu prvoga stupnja. Najviše nevaljanih ženidbi utvrđeno je 2015. godine, a najmanje 2011. Kod 315 parnica nije utvrđena nevaljanost ženidbe. Od toga je 2010. godine najviše parnica bilo s negativno izrečenom presudom, a 2007. najmanje.

Na upit je bilježnik zagrebačkog suda ustupio detaljniji izvještaj za 2016. i 2017. godinu, kroz koji je vidljivo koji su najčešći razlozi pokretanja postupka za proglašenje ženidbe ništavnom. Slijedi prvo detaljna analiza 2016. godine, a potom 2017. godine.

Prema *Zakoniku kanonskog prava* kanona 1095 broj 2¹⁴⁴ izrečeno je 25 presuda. Od toga petnaest parnica je završilo pozitivnom presudom, te deset parnica s negativnom presudom. Prema istom kanonu, broj 3,¹⁴⁵ navedeno je da je izrečeno jedanaest presuda, od kojih je pet pozitivno izrečeno.

¹⁴⁴ Kann. 1095 - 2. - »Oni koji boluju od teškog manjka prosuđivanja o bitnim ženidbenimpravima i dužnostima koje treba da se uzajamno predaju i primaju.«

¹⁴⁵ Kann. 1095 - 3. - »Oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.«

Prema kanonu 1098,¹⁴⁶ koji je evidentiran kao razlog tužbe za devet parnica, samo je jednom uslijedila pozitivna presuda.

Nadalje se navodi kanon 1101 §2,¹⁴⁷ koji govori o simulaciji ženidbene privole. U navedenom kanonu se spominje isključenje nekog bitnog svojstva ili elementa ženidbe. No, u pozitivnom kanonskom pravu nećemo nigdje naći koji su to točno elementi ženidbe. Već se iz same definicije ženidbe može zaključiti koji su elementi koji čine ženidbu, ali je za preciziranje bitnih svojstva zadužena kanonistička znanost i jurisprudencija.¹⁴⁸ U prvoj točki se navodi da su vođene četiri parnice zbog isključenja same ženidbe. Sve četiri parnice su završile negativnom presudom. Kod sljedeće točke navedeno je isključenje dobra djece, gdje je kod tri od osam ženidbi utvrđena nevaljanost, što znači da su tri presude bile pozitivne. U sljedećih jedanaest slučajeva, gdje su izrečene četiri pozitivne presude, kao razlog je naveden: isključenje obveze bračne vjernosti. Nadalje je kod osam ženidbi utvrđeno isključenje dobra bračnih drugova, te su dvije ženidbe proglašene nevaljanima. U zadnjoj točki je utvrđeno isključenje nerazrješivosti ženidbe kod pet parnica, gdje su dvije ženidbe proglašene nevaljanima.

2016. godine razmatrane su još dvije parnice, koje su završile negativno izrečenom presudom. Kod jedne parnice razlog je bio nekršten ženidbeni drug,¹⁴⁹ a kod druge je razlog bio prisila.¹⁵⁰

U 2017. godini je prema kanonu 1095 broj 2 vođena 41 parnica. Kod četrnaest ženidbi, od tih 41, utvrđena je ništavost ženidbe. Prema broju 3 istog kanona šest je ženidbi proglašeno ništavima, a kod daljne tri je presuda završila negativno.

Prema kanonu 1098¹⁵¹ u 2017. godini bile su dvije parnice. Jedna je završila pozitivno, proglašenjem ništavosti ženidbe, a jedna je završila negativnom presudom.

U ovoj godini prema kanonu 1101 §2 pod isključenjem same ženidbe, razmatralo se šest parnica, od kojih je kod četiri ženidba proglašena ništavom. Pod isključenjem dobra djece vodilo se šest parnica, gdje je kod pet utvrđena nevaljanost. Nadalje, kod osam parnica je

¹⁴⁶ Kann. 1098 - »Nevaljano sklapa ženidbu tko ulazi u nju zaveden, radi zadobivanja privole, zlonamjernom prijevarom o nekoj osobini druge stranke koja po svojoj naravi može teško narušiti zajednicu ženidbenog života.«

¹⁴⁷ Kann. 1101 §2 - »Ali, ako jedna stranka ili obje pozitivnim činom volje isključi samu ženidbu ili neki bitni sastavni dio ili neko bitno svojstvo ženidbe, nevaljano sklapa ženidbu.«

¹⁴⁸ Usp. Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo katoličke Crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 175.

¹⁴⁹ Kann. 1086 - »Nije valjana ženidba između dviju osoba od kojih je jedna krštena u Katoličkoj Crkvi ili je u nju primljena i nije formalnim činom od nje otpala, a druga nije krštena.«

¹⁵⁰ Kann. 1103 - »Nevaljana je ženidba sklopljena zbog prisile ili velikog straha koji je nanesen izvana, pa i nenamjerno, tako da je netko prisiljen izabrati ženidbu kako bi ga se oslobodio.«

¹⁵¹ Kann. 1098 - »Nevaljano sklapa ženidbu tko ulazi u nju zaveden, radi zadobivanja privole, zlonamjernom prijevarom o nekoj osobini druge stranke koja po svojoj naravi može teško narušiti zajednicu ženidbenog života.«

razlog bio isključenje dobra bračne vjernosti, te je šest puta presuda pozitivno izrečena. U tri slučaja, gdje je utvrđeno isključenje dobra bračnih drugova, sve tri ženidbe su proglašene navaljanima. Na kraju, u dva slučaja utvrđeno je isključenje nerazrješivosti braka. U oba slučaja ženidba je proglašena navaljanom.

6.2. Analiza rada crkvenog suda u Splitu

U Splitsko-makarskoj nadbiskupiji u Splitu nalazi se crkveni interdijecezanski sud. Crkveni sud postoji već od 1972. godine, te je jedan »od prvih sudova u Crkvi koji je dobio ovlasti za područje više biskupija«. ¹⁵² Isto kao i sud u Zagrebu, splitski sud ima prvi i drugi stupanj. Crkveni sud u Splitu se uglavnom bavi ženidbenim parnicama, ali provodi i druge parnice (na primjer: oprost od obveza koje proizlaze iz svetog reda prezbiterata, i drugo).

Statistički podaci o ženidbenim parnicama sežu do 2001. godine. Pregled slijedi u tablici 2, kao što je za sud u Zagrebu u tablici 1.

Tablica 2: Statistika suda u Splitu

Godina	Zaprimljene	Završene	Pozitivno	Negativno	Preostale	Odustali
2001.	13	14	5	4	48	5
2002.	26	3	2	1	71	/
2003.	32	15	5	1	88	9
2004.	20	5	4	1	103	/
2005.	23	28	14	3	97	11
2006.	35	23	10	6	109	7
2007.	35	29	14	2	115	13
2008.	24	50	27	8	89	15
2009.	46	50	26	7	85	17
2010.	55	23	15	1	117	7
2011.	37	41	31	3	113	7
2012.	24	45	38	7	92	/
2013.	70	35	29	6	127	/
2014.	54	55	44	11	126	/
2015.	75	69	59	4	132	6
2016.	168	110	105	5	190	/

¹⁵² Splitsko-makarska nadbiskupija, Crkveni sud, u: <https://smn.hr/ustanove/sud> (28.05.2019.)

2017.	124	135	110	11	179	15
-------	-----	-----	-----	----	-----	----

Odmah je vidljivo da od 2013. godine raste broj zahtjeva za poništenjem ženidbenih veza. Najviše zaprimljenih tužbi bilježi se u 2016. godini, a najmanje u 2001. godini. Najviše parnica je završeno 2017. godine, te je ujedno te godine bilo najviše utvrđenih nevaljanih ženidbi (pozitivno riješenih), a najmanje završenih parnica, s najmanje utvrđenih nevaljanih ženidbi 2002. godine. Najviše parnica, u kojima nije utvrđena nevaljanost ženidbe, bilo je 2014. i 2017. godine, dok ih je najmanje (samo jedna) 2002., 2003., 2004. i 2010. godine. U 2016. godini ima najviše preostalih parnica, a u 2001. najmanje.

Detalniji prikaz slijedi za 2016. godinu, a potom za 2017.

Prema kanonu 1095 broj 2 i broj 3 u 2016. godini je utvrđeno 57 nevaljanih ženidbi, te su dvije presude imale negativan ishod. Na temelju kanona 1097¹⁵³ osam ženidbi je proglašeno nevaljanima. Prema kanonu 1098 proglašena je nevaljanost dvanaest ženidbi, te je jedna imala negativan ishod. Nadalje, kanon 1101 §2 je 33 puta bio naveden kao razlog, te je samo jednom presuda negativno izrečena. Od toga je dvanaest ženidbi završilo pozitivnom sudskom presudom, pri čemu je razlog bio isključenje dobra sakramenta, a jedna presuda je završila negativno. Kod jedanaest slučajeva utvrđeno je da je isključeno dobro djece, te su te parnice završile pozitivnom presudom i deset puta je izrečena pozitivna presuda na temelju potpune simulacije, gdje jedna ili obje stranke, radi postizanja nečega sasvim drugoga, isključuju uspostavu prave ženidbe ili bračne zajednice.¹⁵⁴ Na temelju kanona 1103 je sedamnaest ženidbi proglašeno nevaljanim, zato što je razlog sklapanja bio veliki strah.

U 2017. godini je manje zaprimljenih zahtjeva za poništenje ženidbenog veza nego godinu prije, ali je više završenih parnica. Kanon 1095 broj 2 bio je 63 puta razlog vođenja parnica. Od toga je zbog nezrelosti petnaest ženidbi proglašeno nevaljanim, a pet ih je završilo negativno; zbog šizofrenije je trinaest ženidbi proglašeno nevaljanim, a dvije presude su završile negativno zbog nesposobnosti preuzimanja bitnih ženidbenih obveza koje proizlaze iz psihičkih razloga, četrnaest je ženidbi proglašeno nevaljanima, a četiri su negativno završile; zbog ovisnosti o alkoholu proglašeno je sedam ženidbi nevaljanim, a tri presude su negativno izrečene. Slijedi kanon 1098, prema kojemu je osam parnica imalo pozitivan ishod, a jedna negativan. Prema kanonu 1101 §2 vođene su 44 parnice, s razlogom isključenja dobra djece, od kojih je osamnaest završilo pozitivno, a šest negativno; zbog isključenja dobra bračne vjernosti petnaest je ženidbi proglašeno nevaljanim, te su dvije

¹⁵³ Kann. 1097 §1 - »Zabluda u osobi čini ženidbu nevaljanom.«

¹⁵⁴ Usp. Velimir BLAŽEVIĆ, *Ženidbeno pravo katoličke Crkve. Pravno-pastoralni priručnik*, 174

presude bile negativne. Zbog isključenja dobra sakramenta za jedanaest ženidbi je izrečena pozitivna presuda, a za dvije negativna. Prema kanonu 1103 šesnaest ženidbi je proglašeno nevaljanima, a jedna je presuda bila negativna.

6.3. Analiza rada crkvenog suda u Zadru

U Zadru imamo nadbiskupijski sud prvoga stupnja. Svojim radom je započeo 2005. godine. Od te godine do 2018. pristiglo je 180 zahtjeva za poništenje ženidbenog veza. Od tih 180 zahtjeva otprilike je dvije trećine pozitivno riješeno (utvrđena je nevaljanost), a jedna trećina negativno (nije utvrđena nevaljanost). U tablici 3 je prikaz za zadnje četiri godine.

Tablica 3: Statistika suda u Zadru

Godina	Zaprimljene	Završene	Pozitivno	Negativno
2015.	14	19	6	3
2016.	33	30	28	2
2017.	31	36	33	3
2018.	23	40	31	9

U navedene četiri godine, Nadbiskupijski sud u Zadru, zaprimio je 101 tužbu za proglašenje ženidbe nevaljanom. U ostalih deset godina rada, za koje nemamo uvid, zaprimljeno je 79 tužbi. Stoga se da zaključiti da je 2016. zaprimljeno najviše tužbi, a najviše ih je obrađeno u 2018. godini. Najviše pozitivno riješenih, dakle s utvrđenom nevaljanosti, bilo je 2017. godine. Zbog nedostatka podataka ne može se sa sigurnošću reći kada je bilo najmanje zaprimljenih zahtjeva i koje godine je najviše ili najmanje bilo negativno riješenih slučajeva.

Detaljniji pregled slijedi za 2015., 2016. i 2017. godinu.

U 2015. godini je prema kanonu 1095 broj 2 izrečeno osam presuda, a prema broju 3¹⁵⁵ tri presude. Prema kanon 1101 §2 na temelju isključenja vjernosti imamo dvije presude, na temelju isključenja dobra djece također imamo dvije, a na temelju isključenja same ženidbe imamo jednu presudu.

U 2016. godini su prema kanonu 1905 broj 2 izrečene 22 presude, a na temelju broja 3 četiri presude. Prema kanonu 1101 §2 izrečene su dvije presude; jedna zbog isključenja vjernosti, te druga zbog isključenja dobra djece.

¹⁵⁵ Kann. 1095 - 3. - »Oni koji zbog razloga psihičke naravi ne mogu preuzeti bitne ženidbene obveze.«

U 2017. godini su se prema kanonu 1095 broj 2 vodile 22 parnice, a prema broju 3 jedna. Na temelju kanona 1101 §2 izrečeno je devet presuda, od toga pet zbog isključenja vjernosti, tri zbog isključenja dobra djece i jedna zbog isključenja dobra bračnih drugova.

ZAKLJUČAK

Nakon što smo promotrili što je ženidba i od kada postoji njen biblijski temelj, te što je to Crkveno pravo, doznali smo da ono postoji od samog početka Crkve, iako je prvi *Zakonik kanonskog prava* objavljen 1917. godine, a drugi, još uvijek važeći, 1983. godine, te da je njen glavni cilj spasenje duša.

Nadalje smo detaljno obradili kanonske odredbe, koje se mogu pronaći u IV. knjizi *Zakonika kanonskog prava*, gdje smo doznali da stranke ne smije priječiti neka zapreka za sklapanje ženidbe, te da privola mora biti slobodno izrečena, a oblik sklapanja mora biti ispoštovan. U daljnjem tekstu smo vidjeli da te tri stvari nisu dovoljne kako bi ženidba bila valjana. Kako bi se za ženidbu moglo reći da je tvrda i izvršena, ona mora još biti i sklopljena između dvije krštene osobe, valjano slavljena i na kraju konzumirana. Konzumirana znači da spolni čin, nakon sklapanja ženidbe, mora biti izveden na način da se vidi da su supružnici otvoreni novom životu, potomstvu.

Nadalje, dotakli smo se teme sudstva općenito, gdje je iznesena razlika između sudskog postupka i upravnog postupka. Također smo razmotrili trostruki predmet suđenja Crkve, te smo doznali da sudi vlastitim i isključivim pravom. Detaljnijim razmatranjem smo doznali sastav međubiskupijskih sudova, tko sudjeluje u parnici, te kome se stranke trebaju obratiti pri pokretanju tužbe.

Zbog dobivanja boljeg uvida u Crkveni sud i njihov rad na parnicama proglašenja ništavosti, detaljnije smo razmotrili redoviti postupak proglašenja ništavosti. Time smo doznali da je prvo potrebno odrediti koji sud će biti mjerodavan u vođenju parnice, tko ima pravo na pobijanje ženidbe, koje su dužnosti sudaca, kakvi dokazi su bitni, te na koji način se izriče presuda. Isto tako smo doznali da redoviti postupak nije jedini, već da postoji i postupak vođen na temelju isprava, koji se provodi samo ako sudac, na temelju jednog dokaza, ženidbu može proglasiti nevaljanom.

Dolazimo do srži ovoga rada, a to je analiza rada crkvenih sudova u tri Hrvatska grada. Naime, detaljno se obradilo koliko je parnica vođeno na crkvenim sudovima u Zagrebu, Splitu i Zadru, te koje kanone susrećemo najčešće pri proglašenju ženidbe ništavnom.

Vidljivo je da neki sudovi, kao što je to sud u Zagrebu, dopuštaju uvid u brojke svim osobama koje su zainteresirane. Dovoljno je ući na njihovu internetsku stranicu i svi podatci su dostupni, osim detaljnijeg prikaza za određene godine. Tu mogućnost ne nude sudovi u

Splitu i Zadru. Što se tiče dostupnosti podataka, prednjači sud u Zagrebu. Na upit se u Splitu i Zadru dolazi također do istih informacija kao i u Zagrebu.

Zagrebački sud ima uvid u parnice vođene u razdoblju od deset godina. U tih deset godina su zaprimili 569 zahtjeva za poništenje ženidbi, a presuda je izrečena kod 575 parnica, od toga 260 pozitivno i 315 negativno. Na Splitskom sudu je u sedamnaest godina zaprimljeno 861 zahtjev za poništenje, te je bilo 730 završenih parnica, 538 pozitivno završenih i 81 negativnih. Na Zadarskom sudu je u razdoblju od četiri godine zaprimljeno 101 zahtjev, a završeno ih je 125; od toga 98 pozitivno i 17 negativno.

Zbog bolje usporedbe smo izvukli godine za koje imamo informacije kod sva tri suda. To su godine 2015., 2016. i 2017. U Zagrebu je u tom razdoblju zaprimljeno 129 zahtjeva, u Splitu 367, a u Zadru 78. Zagrebački sud je donio 140 presuda (u odnosu sa zaprimljenim zahtjevima, završeno je 108,527%); od kojih 91 (65%) pozitivnu, a 49 (35%) negativnih. U Splitu je izrečeno 314 presuda (u odnosu sa zaprimljenim zahtjevima, završeno je 85,559%); od čega 274 (87,261%) pozitivnih i 20 (6,369%) negativnih, a u Zadru je bilo 85 završenih parnica (u odnosu sa zaprimljenim zahtjevima, završeno je 108,974%); od čega 67 (78,824%) pozitivnih i 8 (9,412%) negativnih. Time je vidljivo da najviše pozitivno izrečenih presuda ima na Splitskom sudu (87,261%), potom na Zadarskom (78,824%) i na kraju je Zagrebački sud (65%). Najviše negativno izrečenih presuda je bilo na Zagrebačkom sudu (35%), potom na Zadarskom (9,412%) i najmanje na Splitskom (6,369%).

Dolazimo do zaključka da Splitski sud prednjači s brojem parnica, ali kada se izračunaju postotci, vidimo da sud u Splitu i nije toliko efikasan u radu. Naime, što se tiče rješavanja parnica, sud u Zadru je s 108,974% najefikasniji. Slijedi ga sud u Zagrebu s 108,527%, a sud u Splitu je uspio završiti tek 85,559% parnica. Kada se detaljno pogledaju brojevi suda u Splitu, gdje ima najmanje negativno riješenih parnica s obzirom na broj zaprimljenih i pozitivno izrečenih presuda, i kada se uzme u obzir da i Crkva može upasti u trend laksizma (mentalitet rastave), na što kanonisti Zec i Šalković upozoravaju, otvara se pitanje je li Crkva već upala u takav trend? No, to nije tema ovoga rada, te s toga ne možemo dati odgovor na ovo pitanje.

Nadalje je vidljivo da se na sva tri suda pojavljuju uglavnom isti kanoni koji dovode do proglašenja ništavosti ženidbe. Crkveni suci se uglavnom susreću uvijek s četiri ista kanona, što je vidljivo i iz analize rada, gdje smo dva kanona pronašli kod sva tri suda, a dva daljnja kod dva suda, te još dva, od kojih se jedan pojavljuje na sudu u Zagrebu i jedan na sudu u Splitu. Sva tri suda se najviše susreću s kanonom 1095 brojevi 2 i 3 i to ukupno 266 puta u godinama koje su obrađene u ovom radu. Time možemo reći da je glavni razlog proglašenja

ništavnim ženidbenog veza nevaljana privola, to jest, od početka sklapanja ženidbe postojao je manjak prosuđivanja bitnih ženidbenih prava i dužnosti ili je postojao problem psihičke naravi koji je priječio preuzimanje bitnih ženidbenih obveza.

Sljedeći kanon, koji također možemo pronaći na sva tri suda, je kanon 1101 §2 i to ukupno 140 puta. Dakle, može se zaključiti kako je drugi najčešći razlog poništenja ženidbenog veza: isključenje, pozitivnim činom volje, same ženidbe ili nekog njenog bitnog sastavnog dijela ili svojstva.

Na sudovima u Zagrebu i Splitu, kanon 1103 bio je 35 puta razlog vođenja parnice, a kanon 1098, 31 put. Što znači da je sljedeći čest razlog poništenja ženidbenog veza sklapanje zbog prisile ili straha, i razlog zlonamjerne prijave u osobini osobe.

Sud u Splitu je također osam puta imao slučaj kada su parnice vođene prema kanonu 1097, pa tako i zabluda u osobi i osobini osobe spada u razloge poništenja ženidbenog veza. Isto tako je u Zagrebu vođena parnica prema kanonu 1086, što znači da se crkveni sudci susreću i s nevaljanim ženidbama zbog postojanja zapreke. U ovom slučaju sklopljena je ženidba između krštene i nekrštene osobe.

Kroz ovaj rad detaljnije smo ušli u temu poništenja ženidbenih veza u Hrvatskoj. Kroz analizu rada triju sudova u Hrvatskoj saznali smo koliko sud godišnje zaprimi, obradi i proglasi nevaljanih ženidbi, te koji su najčešći razlozi nevaljanih ženidbi. Ovom temom smo otvorili i jedno novo važno pitanje, na kojemu Crkva mora poraditi, a tiče se mentaliteta rastave, naime upadaju li crkveni sudovi u Hrvatskoj u taj trend. Ovim radom i analizom brojki dokazali smo da postoji puno više ženidbi koje na crkvenim sudovima završe pozitivnom presudom, nego onih s negativnom. Nadamo se da će ovaj rad biti mali doprinos smanjenju broja nevaljano sklopljenih ženidbi.

LITERATURA

Biblijski tekstovi:

Jeruzalemska Biblija: Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz La Bible de Jérusalem, Zagreb, 2014.

Dokumenti:

BISKUPSKA KONFERENCIJA BOSNE I HERCEGOVINE, *Direktorij za obiteljski pastoral crkve u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2005.

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes – Radost i nada*. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (07. XXII.1965.).

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za pastoral sakramenata u župnoj zajednici*, Zagreb, 2008.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam katoličke Crkve*, Zagreb, 2016.

IVAN PAVAO II., *Codex Iuris Canonici*, auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus, u: AAS 75 (1983), pars. II.; hrvatski prijevod *Zakonik kanonskog prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996.

IVAN PAVAO II., *Familiaris Consortio – Obiteljska zajednica*, Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu (22. XXI.1981.), br. 64, Zagreb, 2009.

PAPA FRANJO, *Amoris Laetitia – Radost ljubavi*, Postsinodalna apostolska pobudnica (19.III.2016.), br. 171, Zagreb, 2017.

PAVAO VI., *Humanae Vitae*, enciklika o ispravnoj regulaciji poroda (31.VII.1968.), br. 18, Zagreb, 2008.

Knjige:

BLAŽEVIĆ, Velimir, *Vodič kroz crkveno pravo za vjernike*, Sarajevo-Zagreb, 2007.

BLAŽEVIĆ, Velimir, *Ženidbeno pravo Katoličke crkve, Pravno-pastoralni priručnik*, Zagreb, 2004.

GEROSA, Libero, *Crkveno pravo*, Zagreb, 2007.

NUIĆ, Viktor B., *Opće pravo Katoličke crkve: priručnik uz novi Zakonik kanonskoga prava*, Zagreb, 1985.

PRANJIĆ, Pero, *Uvod u kanonsko pravo (skripta)*, Sarajevo, 2007.

ŠKALABRIN, Nikola, *Postupci*, Đakovo, 2000.

ŠKALABRIN, Nikola, *Uvod u kanonsko pravo*, Zagreb, Đakovo, Osijek, 1994.

ŠKALABRIN, Nikola, *Ženidba: pravno-pastoralni priručnik*, Đakovo, Osijek, 1995.

ZEC, Slavko, *Mistis Iudex Dominus Iesus - Blagi sudac Gospodin Isus: Komentar i primjena*, Zagreb, 2017.

Članci:

BABIĆ, Lucija - Šalković, Josip, Vjernik laik u službi suca na crkvenom sudu, u: *Ništavost ženidbe: Procesne i supstantivne teme*, Zagreb, 2009., 255-275.

BRAŠČEVSKI, Olja, Postupak proglašenja ništavosti ženidbe na temelju isprava, u: *Posebni sudski postupci*, Zagreb, 2010., str. 9-44.

BOLJAT, Lucija - Šalković, Josip, Kanonsko-pravni aspekti priprave za ženidbu i prevencija ništavosti, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) br. 3, 813-840.

ČAVAR, Klara - Vujica Vikica, Zastupnici i odvjetnici u sporovima i Ured za davanje pravnog savjeta (kann. 1481-1490 CIC-a; čl. 101-113 *Dignitas connubii*), u: *Vrhbosnesia*, 23 (2019.) br. 2, 391-408.

IVANKOVIĆ - RADAK, Ivica, Reforma kanonskog postupka proglašenja ništavosti ženidbe: Promjena u redovitom postupku, u: *Obnovljeni život*, 71 (2016.), 501-513.

MATELJAN, Ante, Sakramentalnost kršćanske ženidbe: Propozicije Međunarodne teološke komisije i Kristološke teze G. Martelea, u: *Crkva u svijetu*, 43 (2008.), br. 4, 550-573.

PRANJIĆ, Pero, Crkvena briga o bračno rastavljenima, Uloga i pomoć ženidbenih sudova, u: *Vrhbosnensia*, 11 (2007.) br. 2, 305-324.

VALENTAN, Sebastijan, Ensuring Justice and Searching for Truth in the Marriage Nullity Process, u: *Diaconesia*, 26 (2018.), 155-169.

ZEC, Slavko, Crkva u Hrvatskoj i crkveno pravo: stanje i perspektive, u: *Bogoslovska smotra*, 81 (2011.), 267-290.

ZEC, Slavko, Parnice za proglašenje ništavnosti ženidba crkvenom ženidbenom sudu: načela i postupak, u: *Riječki teološki časopis*, 16 (2008.), br. 1, 2008., 237-254.

ZEC, Slavko, Sudska mišljenja stručnjaka u kan. 1095., u: *Ništavost ženidbe: Procesne i supstantivne teme*, Zagreb, 2009., 171-196.

Dokumenti i materijali u elektroničkom obliku:

Međubiskupijski sud I. stupnja u Zagrebu, u:

<https://mszg.hr/>. (14.05.2019.)

Crkveni interdijecezanski sud Splitsko-Makarske nadbiskupije, u:

<https://smn.hr/ustanove/sud>. (28.05.2019.)

Nadbiskupijski sud prvoga stupnja Zadar, u:

http://www.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=3624. (31.05.2019.)

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE, *Statistička izvešća 1519/2014.*, Zagreb, 2014., u:

<https://www.dzs.hr/>. (31.05.2019.)

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Hrvatska enciklopedija. u:

<https://www.enciklopedija.hr/> (30.11.2019.).

SAŽETAK

Analiza rada crkvenih sudova u Zagrebu, Splitu i Zadru

Ovaj diplomski rad se bavi radom crkvenih sudova. Na početku je riječ o crkvenom pravu, o crkvenom sklapanju ženidbe, te što je nužno za valjano sklapanje i što priječi valjano sklapanje. Također se u ovom radu bolje upoznajemo s pojedinim službama crkvenog suda, ali i s vrstama i stupnjevima sudova.

U drugom dijelu ovog rada glavna tema su statistički podaci sa više crkvenih sudova. Proviđi se analiza podnesenih zahtjeva za poništenje ženidbe u Zagrebu, Splitu i Zadru, sa ciljem utvrđivanja glavnog razloga sklapanja nevaljanih ženidbi. Isto tako će se utvrditi na kojem crkvenom sudu ima najviše zaprimljenih tužbi, odrađenih parnica, te koje od njih su pozitivne, a koje negativne. Na kraju se donosi zaključak.

Ključne riječi: Crkva, crkveni sud, crkveno pravo, ženidba, sakrament ženidbe, kanonsko sklapanje ženidbe, poništenje ženidbe, Zagreb, Split, Zadar.

SUMMARY

Analysis of Ecclesiastical tribunals in Zagreb, Split and Zadar

This master thesis talks about the work of ecclesiastical tribunals. Initially ecclesiastical laws, ecclesiastical act of marriage and what is necessary for it, and impediments are discussed. In this thesis we are also introduced to certain services, kinds and grades of ecclesiastical tribunals.

The main subject of the second part of this thesis are statistical data of several ecclesiastical tribunals. I conducted analysis of submitted requests for dissolution of marriage in Zagreb, Split and Zadar, aiming to determine the main reason for entering into invalid marriages. I will also determine on which ecclesiastical tribunal are there the most submitted requests, finished litigations, and which one of them are positive and which negative. There is a conclusion at the end.

Key words: Church, ecclesiastical tribunal, ecclesiastical law, marriage, sacrament of marriage, cannon marriage, dissolution of marriage, Zagreb, Split, Zadar.

ŽIVOTOPIS

Osobni podaci:

Ime i prezime: Ivana Jozić

Datum i mjesto rođenja: 01.12.1994. Split

Adresa prebivališta: Put Drinića 15, 21240 Trilj

Broj mobitela: 0981787982

E-mail adresa: ivanababan61@gmail.com

Podaci o školovanju:

2001. – 2005. – Grundschule Bünde-Mitte, Njemačka.

2005. – 2007. – Realschule Bünde-Mitte, Njemačka.

2007. – 2009. – Osnovna škola Strožanac, Podstrana.

2009. – 2013. – II. jezična Gimnazija, Split.

2013. – 2017. – Sveučilište u Zadru, Preddiplomski dvopredmetni studij, smjer Teološko-katehetski i Njemački.

2017. – 2020. – Sveučilište u Zadru, Diplomski dvopredmetni studij, smjer Teološko-katehetski i Njemački.

Jezici:

Njemački jezik – aktivno u govoru i pismu.

Engleski jezik – aktivno u govoru i pismu.